

شيخ المجاهدين

عمر المختار (رح)

Ketabton.com

شهادت

کارنامی

پیداینت

لیکوال : د. علي محمد الصلابي

ژباړن : اجمل هېوادميل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لومړۍ مبحث:

د هغه پيدايښت او کارونه:

لومړۍ: زېږون، نسب، پالنه او مشايخ (استاذان):
 جليل القدر شيخ عمر مختار په كال ۱۸۶۲ز (او ځينې وايي ۱۸۵۸ز) كې له بختوري مور او پلار څخه وزېږېدلو. د هغه پلار مختار بن عمر د "المنفه" قبيلي له "فرحات" كورنۍ څخه و. هغه د شين غره (الجبيل الأخضر) په "بطنان" سيمه كې زېږېدلى او په يوې عزتمندې او سخاوتمندې كورنۍ كې را لوى شوى وه. هغه د مسلمانانو د غيرت او لوړو اخلاقو په فضا كې روزل شوى و، چې دا ټول صفات يې له سنوسي غورځنگ څخه اخيستي وو، كوم چې د الله پر كتاب او د رسول الله ﷺ پر سنتو ولاړ و. كله چې د هغه پلار مكې مكرمې ته د حج لپاره روان و، په لاره كې ناروغ شو او وفات شو. پلار يې خپل ملگري سيد احمد الغرياني ته وصيت وكړ چې د هغه دواړه زامن، عمر او محمد، خپل ورور (شيخ حسين الغرياني) ته وسپاري ترڅو يې پالنه وكړي. شيخ حسين الغرياني د هغوى سرپرستي په غاړه واخيسته، لومړى يې په زاويه كې د قرآن كريم مدرسي ته داخل كړل او بيا يې عمر مختار د جغوب معهد (انسيتيوت) ته ولېږه ترڅو له نورو طالب العلمانو سره يوځاى زده كړې وكړي.

عمر مختار په ماشومتوب كې د يتيمتوب تريخوالى وڅاكه، خو دا د هغه د زړه لپاره يو نيك گام شو، ځكه هغه په ټولو چارو كې يوازي پر الله توكل وكړ. له وركتوبه په كې د هوښيارۍ نښې څرگندې وې، چې له امله يې د جغوب معهد استادانو هغه ته ځانگړې پاملرنه كوله. هغه اته كاله په دغه معهد كې تېر كړل او د فقهې، حديث او تفسير په څېر شرعي علوم يې زده كړل. د هغه له مشهورو استادانو څخه سيد الزروالي المغربي، سيد الجواني او علامه فالح بن محمد الظاهري المدني يادولى شو.

عمر مختار يوازي پر علمي زده كړو بسنه نه كوله، بلكې په عملي كارونو كې هم خورا فعال، جدي او صابر و. هغه د خپلو اخلاقو له امله د وخت د امام، محمد المهدي السنوسي پام ځان ته واړاوه. هغه د خپلې ټولنې په چارو، د قبايلو په تاريخ، نسبونو او دودونو پوره پوهه ترلاسه كړه. همدارنگه د صحرا د لارو (د ليبيا، مصر او سوډان ترمنځ)، د بوټو د ځانگړتياوو او د څارويو د ناروغيو په درملنه كې يې پوره مهارت درلود، چې دا د هغه د بې ساري ذكاوت نښه وه.

دويم: د عمر مختار ظاهري بڼه:

عمر مختار منځنۍ قد درلود چې لږ تر لږو والي مایل و. نه ډېر چاغ و او نه ډېر ډنگر. غږ يې د دښتې د خلکو په څېر دروند، لهجې يې بدوي او خبرې يې خورا پخې او صريحې وې. په خبرو کې يې يوه معصومه موسکا وه. ريره يې گڼه وه او له ځوانۍ يې د وقار، جدیت او پر اصولو د ټينگښت نښې په کې ليدل کېدې.

درېيم: د قرآن کریم تلاوت او عبادت:

هغه د لمانځه په پابندۍ کې خورا سخت و. هره ورځ به يې قرآن کریم تلاوت کاوه او په هرو اوو ورځو کې به يې يو ختم کاوه. د دې کيسه داسې ده چې کله يې له امام محمد المهدي څخه د وظيفې (ذکر) غوښتنه وکړه، امام ورته يو مصحف (قرآن) ورکړ او ورته يې وويل: «ای عمره! ستا وظيفه همدا قرآن دی.» له هغې ورځې يې دا مصحف تل له ځان سره ساته او په ځانگړي ترتيب به يې تلاوت کاوه.

عمر مختار به تل په اوداسه و او د نيمې شپې له خوب وروسته به يې د تهجد لمانځه او تلاوت ته ځانگړې پاملرنه کوله. د هغه ملگرو ويل چې هغه به د شپې يوازې دوه يا درې ساعته ویده کېده او پاتې وخت به يې په عبادت تېرولو. حتی د شهادت پر لور د تلو پر مهال يې هم د قرآن کریم دا مبارک ایت په ژبه و: «يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً».

څلورم: زړورتيا او سخاوت:

د هغه د زړورتيا يوه مشهوره کيسه په ۱۸۹۴ز کال کې سوډان ته د سفر پر مهال وه. کله چې د هغوی کاروان يوې تنگې لارې ته ورسېد، سوداگرو وويل چې دلته يو زمری اوسيري او موږ بايد يو اوبښ ورته پرېږدو ترڅو موږ ته زيان ونه رسوي. عمر مختار په کلکه مخالفت وکړ او وېي ويل: «دا د ذلت نښه ده، موږ به په خپلو وسلو د زمري مقابلې کوو.» کله چې زمری راووت، عمر مختار په خپل ټوپک وويشت او له منځه يې يووړ. کله چې خلکو د دې کار ستاينه وکړه، هغه په عاجزۍ سره دا ایت تلاوت کړ: «وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ» (کله چې تا وويشتل، نو تا نه وو وويشتل بلکې الله وويشتلې وو). عمر مختار په چاد کې د فرانسې او په ليبيا کې د ايټاليا پر وړاندې په مېرانه وجنگېد. کله چې ايټاليانو د "الشارف الغرياني" له لارې ورته د سولې وړانديز

وګړ، هغه په خپل تاریخي ځواب کې ولیکل: عمر مختار تر تسمیې (بسم الله) او پر رسول الله ﷺ باندې تر درود ویلو وروسته وویل، هغه رسول چې فرمایلي یې دي: «بېشکه جنت د تورو تر سیوري لاندې دی.»

< زموږ ورور ښاغلي الشارف بن احمد الغرياني ته، الله دې یې وساتي او هدايت ورته وکړي؛ د الله سلام، رحمت، برکت، بخښنه او رضا دې پر تاسو وي. موږ تاسو ته خبر درکوو چې که ایټالیا و غواړي له موږ سره په هره هغه موضوع خبرې وکړي چې د دوی او زموږ په ګټه وي، نو هغوی باید یوازې د امر له خاوند او زموږ له مشر، ښاغلي سید محمد ادریس بن سید محمد المهدی بن سید محمد السنوسي (رضی الله عنهم) سره اړیکه ونیسي؛ ځکه یوازې هغه دی چې کولی شي له دوی سره بحث ومني او یا یې رد کړي. تاسو له دې خبرې ناخبره نه یاست، بلکې که و غواړئ تر دې هم زیات پوهېږئ، او په مصر کې د ښاغلي ادریس ځای تاسو ته معلوم دی.

< خو زه او نور مجاهد وروڼه، موږ یوازې د هغه د سرتېرو له ډلې یو چې هیڅکله یې له امر څخه سرغړونه نه کوو. له الله سبحانه و تعالی څخه هیله لرو چې موږ ته د هغه د مخالفت تقدیر ونه کړي ترڅو په هغه څه کې واقع نه شو چې نه یې غواړو؛ الله دې موږ او تاسو له ښوېدو (زلل) څخه وساتي. موږ د الله او وطن د دښمنانو او خپلو دښمنانو له وژلو پرته بله هیڅ اړتیا نه لرو. که زموږ مشر او زموږ د نعمت ولي (رضی الله عنه) موږ ته د جګړې د درولو امر وکړ، موږ یې دروو، او که یې امر ونه کړ، موږ پر خپل ځای ولاړ یو. موږ د دښمن له الوتکو، توپونو، ټانکونو او د ایټالویانو، حبشیانو او میکس شوي "سبایس" سرتېرو (دا وروستي ځینې هغه لیبیان وو چې د ایټالیا لپاره په دنده ګمارل شوي وو) څخه نه وېرېږو. موږ حتی له هغه زهرو هم نه وېرېږو چې دوی په ځاګانو کې اچولي او پر شنه فصل یې شیندلي دي. موږ د الله سرتېري یو او د هغه لښکر تل غالب دی. موږ ستاسو لپاره هغه څه نه غواړو چې نصراني (ایټالویان) مو ورته اړ باسي، او پر تاسو زموږ ګومان ښه دی. الله دې موږ او تاسو ته د هدايت او د مسلمانانو د خدمت لارې وښيي. او د اسلام سلام دې وي پر هغه چا چې د اسلام پیروي کوي.

< ۱۳ ربیع الثاني ۱۳۴۴ هـ ق

< د جبلي (شین غره) سیمې مرستیال: عمر مختار >

د دې لیک مهمه نقطه هغه دا خبره ده: «موږ د دښمن له الوتکو، توپونو، ټانکونو او د ایټالویانو، حبشیانو او سبایس سرتېرو څخه نه وېرېږو، او حتی له هغه زهرو

هم نه وېرېرو چې په ځاگانو او فصلونو کې مو اچولي دي؛ موږ د الله سرتېري يو او د هغه لښکر غالب دی.»

د زړورتيا صفت تل له سخاوت سره مل وي، لکه څنگه چې بې غیرتي او بخل يو له بل څخه نه بېلېږي. تاريخ زموږ لپاره د عمر مختار يوه ښکلې جمله خوندي کړې چې هغه به تل خپلو مېلمنو ته تکراروله: «موږ په هغه څه کې بخل نه کوو چې شته دي، او پر هغه څه افسوس نه کوو چې له لاسه مو ورکړي دي.»

د قرآن او سنتو ډېر نصوص د سخاوت او انفاق ستاينه او د بخل او مال ټولولو غندنه کوي، لکه څنگه چې الله تعالی فرمايي: «د هغوی ډډې له خوب ځايونو څخه جلا کړي (د شپې لمانځه ته پاڅېږي)، خپل رب له وېرې او هيلې سره بولي او له هغه څه څخه چې موږ ورته ورکړي دي، مصرفوي. نو هيڅ څوک نه پوهېږي چې د هغوی د عملونو په بدله کې د هغوی د سترگو د يخوالي لپاره څه پټ شوي دي.» (سوره سجده، ۱۶ ايت).

د عمر مختار پام هيڅکله د مال او ثروت ټولولو ته نه و. که څه هم له پلار څخه ورته ځينې څاروي پاتې وو، خو هغه يې په خپله قبيله کې خپلو خپلوانو ته پرېښودل. هغه له ۱۶ کلنۍ څخه خپله ځمکه او وطن پرېښی و او په جغوب معهد کې د اوسېدو پر مهال د مدرسي ادارې د هغه لگښت ورکاوه. کله چې يې واده وکړ او کورنۍ يې جوړه کړه، د رزق سرچينه يې يوازې د هغو کمو څارويو توليدات وو چې لرل يې. هغه هيڅکله د مال جمع کولو لپاره وزگار نه و، بلکې خپل ژوند يې د علم، دعوت او جهاد لپاره وقف کړی و. هغه ټول ژوند فقيرانه تېر کړ او په هغه څه قناعتمن و چې الله ورته ورکړي وو. هغه خپلو مېلمنو او سرتېرو ته د خپل وس سره سم هر څه ورکول او پر خپل لښکر يې داسې لگښت کاوه چې له فقر څخه نه وېرېده، تل يې خپل وروڼه تر ځان مخکې کول او شعار يې دا و: «موږ په شته کې بخل نه کوو او پر ورک شويو افسوس نه کوو.»

پنځم: د ايټاليا تر اشغال وړاندې دعوت او جهاد:

عمر مختار پر خپلو همخولو په ډېرو صفاتو لوړ و، لکه د اخلاقو کلکوالی، د عقل هوښياري او له دعوت سره مينه. د هغه دا ځانگړنې د سنوسي غورځنگ دويم مشر "محمد المهدي السنوسي" ته ورسېدې، نو هغه يې تر نورو مخکې کړ او په ۱۸۹۵ز کال کې يې له جغوب څخه تر کفري پورې په خپل مشهور سفر کې له ځان سره ملگری کړ.

په ۱۸۹۷ز کال کې، محمد المهدي پريکړه وکړه چې عمر مختار په "الجبيل الأخضر" (شين غره) کې د "المرج" ښار ته نږدې د "زاوية القصور" شيخ

وتياکي. عمر مختار دا دنده په غوره توگه ترسره کړه؛ خلکو ته يې د دين چارې وښودلې، د قبایلو ترمنځ يې شخړې هوارې کړې، د هغوی ترمنځ يې يووالی راوست او د هغوی د گټو لپاره يې هڅې وکړې. هغه په خلکو کې په خورا نېک سیرت مشهور شو، او په شخصیت کې يې د دعوتگرانو اخلاق لکه: زغم، نرمي، صبر، علم او زهد په بشپړه توگه څرگند شول.

د يادولو وړ ده چې د دې زاويې (ديني مرکز) د چارو لپاره د هغه غوره کول د سنوسي غورځنگ د مشرتابه لخوا په قصدي ډول شوي وو؛ ځکه دا زاويه د "العبيد" قبيلې په سيمه کې وه چې په زړورتيا او سخت سړۍ مشهوره وه. الله تعالی هغه ته د دې قبيلې په سياست کې بریا ورکړه او د هغې په رهبرۍ کې د خپل حکمت، علم، زغم، صبر او اخلاص له امله بريالی شو. هغه موده چې هغه په "زاوية القصور" کې تېره کړه، د هغه د سترو کارونو شاهد ده؛ هغه د يو رباني دعوتگر په توگه خلک اسلام ته رابلل او د فکر، قناعت او لارښوونې له لارې يې د دين په خپرولو کې د لوړ مقام خاوند و. هغه د دعوت ډگر ته له پوره علمي چمتووالي او قوت سره داخل شوی و او په خپل علم، روحاني برتری، هوښیاری، قوي استدلال او پراخه حوصله يې د خلکو زړونه وگټل.

کله چې فرانسوي استعمارګرو په چاد کې د سنوسي غورځنگ پر مرکزونو برید وکړ، غورځنگ د جهاد لپاره تیاری ونيو او هغه مشران يې غوره کړل چې د دې ستر کار وړ وو. عمر مختار له هغوی څخه و؛ هغه په چاد کې د فرانسوي استعمار پر وړاندې د سنوسي غورځنگ له مجاهدو کنډکونو سره جګړه وکړه. د هغه جدیت، مېړانې او ښې قوماندې دومره پاملرنه جلب کړه چې مشر، محمد المهدي السنوسي، د هغه په اړه وویل: «که موږ د مختار په څېر لس کسان لرلای، نو موږ ته به بس وو.» عمر مختار په چاد کې د فرانسې پر وړاندې د جهاد ترڅنگ د اسلام په خپرولو او د خلکو په روزنه بوخت و؛ په یو لاس کې يې کتاب (قرآن) و چې هدایت يې کاوه او په بل لاس کې يې توره وه چې دفاع يې ترې کوله. په هغه سیمو کې چې دی مشر و، د زمري د غار په څېر خوندي وې، چې دا د خپل دين او امت په وړاندې د یو مسلمان مشر د مسؤلیت احساس څرګندوي. کله چې هغه اوبښان چې د مجاهدينو بارونه يې وړل (او شمېر يې تر ۴۰۰۰

زیات و) د پوستکي په ناروغۍ (فیص) اخته شول، دا د مجاهدینو د ژوند لپاره یو لوی گواښ و. سید المهدی السنوسي د هغوی د درملنې لپاره عمر مختار غوره کړ. هغه ته یې امر وکړ چې اوبان د "عین کلک" سیمې ته یوسي چې اوبه یې ډېرې او ګټورې وې. عمر مختار د دې ستونزمنې دندې ترڅنګ د دفاعي تدابیرو مسؤلیت هم درلود، چې د الله په مرسته یې دا کار په پوره بریا ترسره کړ او د مشرتابه ستاینه یې ترلاسه کړه.

په ۱۹۰۶ز کال کې، عمر مختار د سنوسي مشرتابه په امر بېرته "الجبیل الأخضر" (شین غره) ته راستون شو ترڅو په زاویه القصور کې خپل کار پیل کړي. خو دا کار ډېر دوام ونه کړ، ځکه د لیبیا او مصر په سرحدونو (البردی، مساعد او السلوم) کې د سنوسیانو او بریتانویانو ترمنځ سختې جګړې پیل شوې.

په ۱۹۰۸ز کال کې تر ټولو خونړۍ جګړې وشوې. وروسته عمر مختار بېرته خپل مرکز ته ستون شو او د زاویو د مشایخو، د قبایلو د مشرانو او عثماني حکومتي چارواکو ترمنځ یې شخصیت نور هم روښانه شو. هغه د قبایلو د ستونزو په هوارولو او اصلاحي چارو کې د مثال په توګه یادېده. شپږم: د ایټالیا پر وړاندې د عمر مختار لومړۍ جګړه:

کله چې په ۱۹۱۱ز کال کې د ایټالیا او لیبیا جګړه پیل شوه، عمر مختار په "جالو" سیمه کې و. هغه په چټکۍ سره "زاویه القصور" ته لاړ او د العبد قبیلې ټولو هغو کسانو ته یې د جهاد امر وکړ چې د جنګ وړ وو. تر ۱۰۰۰ زیات جنګیالي ورسره مل شول. د سپېڅلي میاشتې د لوی اختر رارسېدو ته یوازې ۳ ورځې پاتې وې، خو عمر مختار د اختر لپاره تم نه شو او له خپلو سرتېرو سره د جګړې په لور روان شو. د اختر ورځ هغوی په لاره کې تېره کړه او د اختر قربانۍ یې هم په خپله عمر مختار ورکړې. هغوی "بنینه" سیمې ته ورسېدل چېرته چې د مجاهدینو لښکرګاه وه او په دښمن یې شپه او ورځ بریدونه پیل کړل.

شیخ محمد الاخضر العیسوي چې په ۱۹۱۱ز کال کې د "السلوي" په جګړه کې عمر مختار ته نږدې و، داسې وایي:

< «دښمن موږ تر ناڅاپه برید لاندې ونيولو، زموږ سپاره مجاهدین ورغلل خو دښمن په پرله پسې ډول په ماشینګنو ویشتلو. موږ مجبوره شو چې یوې ټیټې سیمې ته چې اوربشې په کې کرل شوې وې پناه یوسو. د مرمیو باران داسې و

لکه وربشي چي په لور ريبيل کيږي. مور د عمر مختار د ژوند په اړه ډېر اندېښمن وو، نو يوه بل ټيټ ځای ته مو د تلو ورته وويل، خو هغه په کلکه انکار وکړ. بالاخره يو ملگري يې (سيد الامين) هغه په زور هغه خوندي ځای ته بوتلو او کله چي هغه بېرته وتلو هڅه کوله، مور ټولو په گډه د هغه مخه ونيوله (ترڅو زيان ورته ونه رسېږي).»

شيخ محمد الاخضر دا يادونه هم کړې چي عثماني (ترک) افسران د عمر مختار له شجاعت او د هغه له صائب او پخو نظرونو څخه هک پک وو؛ د هغه نظرونه داسي وو لکه له کومي عالي نظامي اکاډمي څخه چي يو تکړه جنرال فارغ شوی وي. د مجاهدينو سنگرونو ته د هغه تگ په خارق العاده ډول د هغوی روحیه لوړوله. عمر مختار د شيخ احمد شريف السنوسي له نږدې کسانو څخه و او کله چي امير محمد ادریس مصر ته هجرت وکړ، ده په شين غره (الجبيل الاخضر) کي د نظامي قوماندې مسؤليت په غاړه واخيست. هغه د دښمن مقابلې ته د خلکو په چمتو کولو پيل وکړ او په سيمه کي يې له ولسي مشرانو او عامو خلکو سره ليدنې وکړې. د جهاد لپاره يې د داوطلبانو وروڼه پرانيستل او لیبيايان په پک تاند او ډاډه زړه د غدار دښمن مقابلې ته راووتل. له ده سره د سيمي د مشهورو قبایلو (البراغيث، الحرابي او المرابطین) د مشرانو يوه کمیته هم ملگري وه ترڅو په دې ستر ماموریت کي ورسره مرسته وکړي.

اووم: مصر ته سفر:

د ۱۹۲۳ز کال په مارچ کي عمر مختار له علي باشا العبيدي سره يوځای مصر ته سفر وکړ. هغه د "مصر الجديده" په سيمه کي له سيد ادریس سره وکتل. عمر مختار له سنوسي کورنۍ او د هغې له مشرانو سره بې کچي مينه او وفاداري لرله. د دې وفادارۍ يوه بېلگه دا وه چي په مصر کي ميشتو د هغه د خپلي قبيلې (المنفة) خلکو غوښتل له ده سره وگوري، خو ده لومړی پوښتنه وکړه: «ايا کله چي امير (ادريس) مصر ته راغلی و، تاسو ورسره ليدلي وو؟» کله چي هغوی وويل چي د کورنيو ستونزو له امله يې نه و ليدلی، عمر مختار ورسره له ليدنې انکار وکړ او ويي ويل:

< «تاسو څنگه ما ته پاملرنه کوئ او زما لیدو ته راحئ، په داسي حال کي چي زما شيخ او زما د خير سبب مو يوازي پرېښی؟ له اوس څخه زما او ستاسو

ترمنځ هېڅ اړيکه نشته.»

< خو کله چې سيد ادریس له دې خبر شو، عمر مختار ته يې امر وکړ چې له هغوی سره وگوري او ده هم د خپل مشر امر ومنلو.

< د ايتاليا وړاندیزونه او د عمر مختار ځواب ايتاليا په مصر کې د خپلو استازو له لارې هڅه وکړه چې عمر مختار په پيسو او امتيازاتو وپېري. هغوی ورته وړاندیز وکړ چې که جگړه پرېږدي، په بنغازي يا المرج کې به ورته يو مجلل ژوند برابر کړي او هغه به په ټوله ليبيا کې لومړی درجه شخصيت وگرځوي. يا که په مصر کې پاتې کېدل غواړي، نو له ادریس سنوسي سره دې اړيکه پرې کړي او ايتاليا به ورته ډېر لوړ معاش ورکړي. هغوی ترې وغوښتل چې خلکو ته نصيحت وکړي ترڅو د ايتاليا پر وړاندې له جگړې لاس واخلي.

کله چې له عمر مختار څخه په مصر کې د دې اړيکو په اړه وپوښتل شول، هغه په مېړانه وويل:

< «باوري اوسئ چې زه داسې ږوډی نه يم چې څوک يې په اسانۍ تېره کړي. که هر څوک زما د عقيدې او لارې د بدلولو هڅه وکړي، الله به يې خوار کړي. د ايتاليا بدبختي دا ده چې هغوی په حقيقت نه پوهېږي. زه هېڅکله نه غواړم د دښمن لپاره يوه وسيله شم چې خلکو ته د تسليمۍ نصيحت وکړم. که (خدای مه کړه) زه داسې بې غيرتي وکړم، نو د برقي (ليبيا) خلک به زما د وسلې ايښودلو امر ونه مني. زما او زما د ملگرو ارزښت په دې هېواد کې له سنوسيت (دیني مبارزې) څخه سرچينه اخلي.»

< ايتالويانو حتی ليبيا ته د هغه تر ستنېدو وروسته هم هڅه وکړه چې هغه په لوړو منصبونو او مالونو وغولوي، خو بريالي نه شول. هغه د عقيدې او دعوت سړی و چې فکر يې له قرآن او سنتو څخه اخیستی و. هغه د سوره اسراء د دغه ایت په مانا پوهېده چې فرمايي: «څوک چې د دنيا ژوند غواړي، موږ چې چاته وغواړو ورکوو يې... او څوک چې د اخرت اراده وکړي او د مؤمن په توگه ورته هڅه وکړي، نو د هغوی هڅه به قبوله شي.»

کله چې هغه له مصر څخه د جگړې د دوام لپاره د ليبيا په لور وتلو، د هغه د قبيلې سپين ږيرو هڅه وکړه چې هغه له دې کاره وگرځوي. هغوی ورته وويل چې ته اوس سپين ږيری شوی يې، ارام وکړه او سنوسيه غورځنگ نور مشران

هم لر لای شي. عمر مختار سخت په غوسه شو او په پرېکنده ډول يې ورته وويل: < «هر څوک چې ماته دا خبره کوي، هغه زما خير نه غواړي. ځکه کومه لاره چې زه پرې روان یم، هغه د خير لاره ده او هيڅوک بايد ما له دې لارې منع نه کړي. هر څوک چې داسې هڅه کوي، هغه زما دښمن دی.»

عمر مختار په دې کلک باور درلود چې کوم جهاد هغه پیل کړی دی، دا یو فرض دی او داسې دیني دنده ده چې ترې تېښته او غاړه غړول ممکن نه دي. له همدې امله هغه په خپلو ټولو کارونو، خبرو او حالاتو کې د لیبیا د جهاد قضیې ته وفادار پاتې شو. هغه به تل له الله تعالی څخه دعا غوښته چې مرگ یې د همدې مبارکې لارې شهید کړي؛ هغه به ویل: «ای الله! زما مرگ د همدې مبارکې قضیې په لاره کې وگرځوه.» هغه په گران هېواد کې پر پاتې کېدو ټینگار کاوه او ویل یې: «زه به دا وطن تر هغې پرېښدم ترڅو چې له خپل رب سره ملاقات وکړم؛ مرگ ماته تر هر څه نږدې دی او زه ورته هره دقیقه سترگې په لار یم.»

کله چې ورته وړاندیز وشو چې د جهاد ډگر پرېږدي او د حج لپاره سفر وکړي، ویې ویل: «زه به هيڅکله لار نه شم او دا سیمه به پرېښدم ترڅو چې زما د رب استازي (ملک الموت) راشي؛ د حج ثواب زموږ د وطن، دین او عقیدې له دفاع څخه زیات نه دی.» هغه به ویل: «پر هر مسلمان جهاد یو فرض دی، دا پر چا احسان نه دی، او نه هم د اشخاصو د موخو لپاره دی، بلکې دا یوازې د الله لپاره دی.»

دا هغه کلمې دي چې زموږ د ویاړلي تاریخ پر پاڼو په سرو زرو لیکل شوي دي. دا خبرې د قرآن کریم د دې ایتونو له ژور فهم څخه سرچینه اخلي چې فرمایي: «ایا تاسو د حاجیانو اوبه ورکول او د مسجد الحرام ابادول د هغه چا (له عمل) سره برابر گڼئ چې پر الله او د آخرت پر ورځ یې ایمان راوړی او د الله په لاره کې یې جهاد کړی دی؟ دوی د الله په وړاندې برابر نه دي...» (سوره توبه، ۱۹-۲۲ ایتونه). همدارنګه د رسول الله ﷺ د دغه حدیث په رڼا کې چې فرمایي: «څوک چې د دې لپاره جنگېږي چې د الله کلمه لوړه شي، نو هغه د الله په لاره کې دی.» دا مبارک ایتونه او احادیث هغه عقیدتي او فکري منهج و چې د مجاهدینو کڼکونه او د سنوسي غورځنګ مشران پرې روزل شوي وو.

د جهاد د پلان تنظیم:

د امیر ادریس او عمر مختار ترمنځ د هغې طرحې پر جزئیاتو هوکړه وشوه چې مجاهدین یې باید د تېریګر دښمن پر وړاندې تعقیب کړي. پرېکړه وشوه چې نظامي کمپونه جوړ شي، وړ مشران وټاکل شي او د ټولو ځواکونو عمومي قوماندې به د عمر مختار په لاس کې وي. امیر هغه ته یو لیک هم ورکړ چې په کې د ده دغه واک تایید شوی و.

دا هم وټاکل شوه چې امير ادریس به په مصر کې پاتې کېږي ترڅو سیاسي چارې پر مخ یوسي، د کډوالو ستونزې حل کړي، پر مصري او انګلیسي حکومتونو فشار راوړي چې مجاهدینو ته اجازه ورکړي چې مصر ته پناه یوسي، او له مصر څخه مجاهدینو ته د مرستو او لارښوونو رسولو سلسله جاري وساتي. "حاج التواتي البرعصي" د امیر او جهادي قوماندان (عمر مختار) ترمنځ د رابطې په توګه وټاکل شو. له دې هوکړې وروسته عمر مختار له قاهرې څخه ووت او په "السلوم" کې له خپلو ملګرو سره تر یوځای کېدو وروسته، د اړتیا وړ خوراکي توکي یې واخیستل او د شین غره (الجبل الاخضر) په لور روان شول. په بیر بلال او البریقه کې لومړۍ بریاوې د عمر مختار د شتون پر مهال، مجاهدینو له ایټالیانو سره په ۱۹۲۳ز کال (ذی القعدة ۱۳۴۱هـ) کې دوه سترې جګړې وکړې:

۱. د بیر بلال جګړه: مجاهدینو د "قجة عبدالله السوداني" په مشرۍ بریا ترلاسه کړه. په دې جګړه کې المهدي الحرنه، شیخ نصر الاعمی او نور شهیدان شول. صالح الاطیوش او الفضیل المہشہش هم په کې فعاله برخه لرله.
۲. د البریقه جګړه: دا جګړه د بیر بلال څخه څلور ورځې وروسته وشوه چې په کې د جهاد یو بل اتل "ابراهیم الفیل" په شهادت ورسېد. سره له دې چې مجاهدینو بریاوې لرلې، خو ایټالیانو په برقه کې د ځینو سیمو په لور پرمختګ وکړ. هغوی د "العواقیر" پر مرکز برید وکړ او تر یوې سختې جګړې وروسته چې دواړو لورو ته یې درانه زیانونه واړول، مجاهدین "اجدابیا" ته شاتګ ته اړ شول. ایټالوي ځواکونو تعقیب ته دوام ورکړ او په "الزویتینه" کې یې د "المغاربة" لښکرګاه سره نښته وکړه. د لنډې دفاع وروسته دا سیمه هم د ایټالیانو لاس ته ورغله او بالاخره هغوی د ۱۹۲۳ز کال په اپریل کې "اجدابیا" ونیوله.

اتم: د "بئر الغبی" جګړه:

د ایټالیا جاسوسانو برقه ته د عمر مختار د ستنېدو حرکت تر څار لاندې نیولی و، خو بریالي نه شول چې خپلو ملګرو ته تر رسېدو وړاندې هغه ونیسي. کله چې عمر مختار "بئر الغبی" ته ورسېد، ناڅاپه له ایټالوي زغره والو ګاډو سره مخ شو. عمر مختار خپله د دې جګړې کیسه داسې کوي:

< «موږ له ۵۰ کسانو زیات نه وو، چې مشایخ او عسکر په کې شامل وو. ملګري زموږ په شاوخوا کې راټول شوي وو او د امیر د روغتیا پوښتنه یې کوله. موږ د رمضان روژه وه چې ناڅاپه مو ولیدل او ایټالوي مو تر زموږ په

لور را روان دي. موږ حيران شو او تمه مو نه لرله، ځكه د ايټالويانو د بريد او د اجدابيا د نيولو خبر نه و رارسېدلى. موږ په ارامۍ سره تيارى ونيو. كله چې موټر رانږدې شول، علي باشا العبيدي غوښتل ډزې پيل كړي، خو ما منع كړ او ورته مې وويل: لومړى بايد ډاډه شو چې د دوى موخه څه ده، ترڅو موږ د جگړې پيلونكي نه شو. خو په همدې وخت كې موټر په منظمه توگه خپاره شول ترڅو موږ محاصره كړي او ماشينگنې يې زموږ په لور كړي؛ دلته نو شك پاتې نه شو. موږ پرې د مرميو باران وكړ او موټر وتښتېدل. هغوى لږ وروسته بېرته راغلل او له ځان سره يې د وړيو (صوف) پڼډونه راوړل، وړۍ يې د ځان مخې ته كېښودې ترڅو د سنگر په توگه ترې كار واخلي او زموږ له مرميو ځان وساتي. په دې حال كې علي باشا سگرت بل كړ، ما ورته وويل: علي باشا! روژه ده. هغه په ځواب كې وويل: نن د "منشزام" (سختې جگړې) د روژې ورځ ده.»

< دا جگړه ډېر ژر د ايټالويانو په ماتې پاى ته ورسېده، موټرو ته يې اور ورته شو او يوازې يو موټر وتښتېد. مجاهدينو د هغوى ټولې وسلې په غنيمت واخيستې. تر دې وروسته مجاهدين شين غره (الجبل الاخضر) ته لاړل او هلته يې له صالح الاطيش او الفضيل المهشيش سره وكتل. عمر مختار د "جالو" سيمې ته لاړ ترڅو سيد محمد الرضا ته د امير لارښوونې ورسوي. هلته پرېكړه وشوه چې په شين غره كې نظامي كمپونه جوړ شي. عمر مختار د دې ټولو مركزونو عمومي قوماندان وټاكل شو او په دې توگه اته كاله پرله پسې سخته مبارزه پيل شوه. په ۱۹۲۴ او ۱۹۲۵ كلونو كې ډېرې خونړۍ جگړې وشوې. د عمر مختار نوم د يو تكړه قوماندان په توگه چې په "گريز او بريد" (چريكي جگړه) كې مهارت درلود، خپور شو. قبايلو له مجاهدينو سره د خوراك او وسلو مرستې پيل كړې. د "البراغيث" كمپ د عمومي قوماندې مركز و. په دې سيمه كې شرعي محكمې او مالي ادارې (د زكات او غنيمت ټولولو لپاره) هم جوړې شوې. د ايټاليا نوى پلان او د مقاومت سختېدل: ايټاليا چې يوازې اجدابيا يې نيولې وه، خپل ټول پام د عمر مختار د كمپونو له منځه وړلو ته واړاوه. په ۱۹۲۷ز كال كې ايټالويانو د غدر او خيانت له لارې "سيد رضا" اسير كړ او د برقي ځينې سيمې يې ونيولې. ايټاليا په برقه كې خپله نظامي قوماندې بدله كړه او "ميزتي" يې د نوي قوماندان

په توگه وټاکه. همدارنگه جنرال گراسیاني له طرابلس څخه د ځواکونو سره راغی او "الجفرة" او "فزان" یې ونيول. قبایلو له ایټالویانو سره سختې جگړې وکړې، خو د ایټالیا د منظم پوځ د پرمختګ له امله مجاهدین د صحرا "الهاروج" سیمې ته شاتګ ته اړ شول. ایټالوي ځواکونو په ۱۹۲۸ز کال کې هڅه وکړه چې فزان په بشپړه توګه ونیسي. گراسیاني دوه لښکرې ولېږلې، خو مجاهدینو په یوه پنځه ورځنۍ خونړۍ جگړه کې ایټالویانو ته سخته ماتې ورکړه. ایټالویانو بیا هڅه وکړه، خو کله چې د "جبال السود" (تورو غرونو) ترمنځ سیمې ته ورسېدل، مجاهدینو ورباندې ناڅاپي برید وکړ. ایټالوي افسران په خپلو موټرو کې وتښتېدل او پوځ یې د مجاهدینو په لاس کې پاتې شو چې نږدې ټول له منځه لاړل. سره له دې، ایټالویانو خپلو بریدونو ته دوام ورکړ او د ۱۹۲۸ز کال د فبرورۍ په وروستیو کې یې د "زله" او "تقرفت" ځاګانې ونيولې. د هغوی په دې پرمختګ کې د "جغبوب" سیمې سقوط او د ځینو لاسپوڅو کسانو خیانت لوی رول درلود. ایټالویانو د قبایلو مشرانو ته د جگړې درولو په بدل کې ډېرې پیسې او ژمنې ورکولې، چې په دې کار کې تر یوې کچې بریالي هم شول. د جغبوب، جالو، اوجلو، فزان او نورو سیمو اشغال عمر مختار په شین غره (الجبل الاخضر) کې په بشپړه توګه یوازې کړ؛ خو له دې سره سره هغه پر "درنه" او شاوخوا سیمو خپلو بریدونو ته دوام ورکړ، تر دې چې ایټالویان یې مجبور کړل چې د هغه مقابله ته خپل لښکر وباسي. په پایله کې یوه سخته جگړه وشوه چې دوه ورځې یې دوام وکړ؛ په دې جگړه کې بریا د مجاهدینو په برخه شوه او ایټالویان وتښتېدل او شا ته یې ګڼ شمېر موټر، غرنی توپونه، د مهماتو صندوقونه، اوبښان او بار وړونکي څاروي پرېښودل. قبایلو د جهاد له مشر سره پوره مرسته کوله؛ هغوی ورته نوي ځوانان، خوراکي توکي او استخباراتي معلومات رسول. د بېلګې په توګه: د "المسامیر" قبیلې یو مشر، حامد عبدالقادر المبروک، به مهم معلومات په ډېر لږ وخت کې عمر مختار ته رسول او د خپلو خلکو سره به یې د ایټالویانو له خبرېدو پرته په جگړو کې برخه اخیستله. کله به چې جگړه خلاصه شوه، ژوندي پاتې شوي کسان به خپلو کورونو ته ستنېدل او نور به شهیدان شول. د سنوسي غورځنګ اړوند قبایلو مشرانو به زکات او "عشر" (لسمه برخه) ټولول

او د جهاد لښکر ته به يې رسول، سره له دې چې ډېری دا مشران د ایتالویانو تر واک لاندې ښارونو لکه بنغازي، المرج، درنه او طبرق کې اوسېدل. مجاهدینو ته د دې مالي مرستو رسول په خورا پټه او محرمه توګه ترسره کېدل، تر دې چې د ایتالیا استخبارات د دې مالي ملاتړ د کمیتو په کشفولو کې پاتې راغلل. که به کوم څوک د ایتالویانو په لاس ورغی، سزا یې یوازې اعدام وه. غنیمتونه هم د عمر مختار په وخت کې د جهاد د تمویل یوه لویه سرچینه وه. ډېری دا غنیمتونه په هغو جګړو کې ترلاسه شول چې مجاهدینو ایتالویانو ته ماتې ورکړې وه، لکه د ۱۹۲۷ کال د مارچ د میاشتې د "الرحیبه" مشهوره جګړه.

شاعر "حافظ ابراهیم" د دغو غنیمتونو په اړه په خپلو شعرونو کې ایتالویانو ته په خطاب کې په پېغور سره وایي:

< «تاسو موږ سره یوه داسې نېکې (صدقه) وکړه چې موږ به یې کال په کال یادوو. تاسو موږ ته ډېر کالي، څښاک، خواړه او وسلې په ډالۍ کې راکړل. هغه وسله چې ستاسو په لاسونو کې بې کاره وه، اوس زموږ په لاسونو کې ستاسو هډوکي ماتوي. زموږ په کوڅو او غونډیو کې خپلې مېلې زیاتې کړئ، ځکه دا مېلې زموږ دردونه رغوي (موږ ته غنیمت راکوي).»

< بل شاعر "احمد کاشف ذوالفقار" بیا داسې وایي:

< «ای د روم اولاده! ایا تاسو د درواغو هیلې لرئ که خپل مرګ لتوئ؟ تاسو د وسپنو (ټانکونو او تورو) سره راغلئ، خو بېرته په داسې حال کې لاړئ چې پخپلو وسپنو کې په سمندر کې زولانه شوي واست. راوړئ خپل لېوان زموږ د زمریانو مقابله ته، ځکه زموږ پنځو کسانو ستاسو پنځوس کسان له منځه یووړل. خپل وسایل او خواړه زیات کړئ، ځکه ستاسو وسلې او خوراک به زموږ په برخه وي. اوس په مجاهدینو کې هیڅوک بې وسلې نه دي پاتې، ځکه تر بریا وروسته یې ستاسو هر څه په غنیمت واخیستل. ایا تاسو د "برقي" دښته د ځان لپاره مېخانه او شرابخانه ګڼلې وه؟»

< هرې کورنۍ دا مسؤلیت منلي و چې خپلو هغو غړو ته چې په جګړه کې وو، د اړتیا وړ کالي او نور لوازم چمتو کړي او هره میاشت یې نظامي مرکز (کمپ) ته واستوي.

امير ادریس تل هڅه کوله چې مجاهدينو ته مرستې ورسوي؛ "الاشهب" يادونه کړې چې له مصر څخه مجاهدينو ته يوه قافله ورسېده چې د امير ليکونه او خوراکي توکي لکه وريجي، اور، بوره، چای او کالي په کې وو. په ۱۹۲۸ز کال کې يوې بلې قافلې هم وکولای شول له "السلوم" څخه شين غره ته ځان ورسوي. کله چې ايتالويان پرې خبر شول، خپل وسله وال موټر يې ورسې ولېږل، خو مجاهدينو د هغوی د موټرو ټاپيرونه په نښه کړل او وروسته يې پر ايتالوي ځواکونو بريد وکړ او ټول يې له منځه يووړل. مجاهدينو به د ښارونو او کلیو له بازارونو څخه خپلې اړتياوې پوره کولې او د دښمن د تحرکاتو په اړه به يې معلومات ټولول. د ښارونو اوسېدونکو به مجاهدين پخپلو کورونو کې پټول او داوطلبان به په خپله خوښه، د خپلې وسلې او مرکب (اس يا اوبښ) سره د جهاد مرکزونو ته ورتلل.

د "ادوار" (نظامي کمپونو) د نظام ځانگړتياوې:

۱. د تمويل خپلواکي: هر کمپ (دور) مسؤل و چې د خپلو غړو خوراک او لوازم برابر کړي. څرنگه چې د يو کمپ غړي د يوې قبيلې وو، نو تر منځ يې کلکې اړيکې وې. عمر مختار ځانگړي کسان د زکات او عشر ټولولو لپاره گمارلي وو چې هغوی به د ترلاسه شوو مالونو رسمي رسيدونه (کوشان) ورکول. د هر کمپ لپاره اداري مسؤلین ټاکل شوي وو، لکه عمران راشد القطعاني، التواتي، العرابي او نور.
۲. د شهيدانو ځای ناستي: هر کمپ مسؤل و چې د خپلو شهيدانو په بدل کې له هماغه قبيلې څخه نوي جنگيالي واستوي ترڅو د ځواک شمېر کم نه شي. که کومې قبيلې نوی کس نه شوای پيدا کولای، نو د هر شهيد په بدل کې يې ۱۰۰۰ فرنکه ورکول ترڅو بل څوک پرې وگمارل شي.
۳. قبایلي سيالي: قبایلو د مېړانې او سربښندنې په ډگر کې يو له بل سره سيالي کوله ترڅو د نورو قبایلو په وړاندې کمزوري ونه ښودل شي. لیبیایي مجاهدينو به ډېر خپگان کاوه که به له جگړې پاتې شول. "ابراهيم الفيل العربي" يې غوره بېلگه ده؛ هغه چې له يوې جگړې پاتې شوی و، دومره غمجن و چې په بله جگړه (البريکه) کې يې په خپل اس پر دښمن داسې بريد وکړ چې په پای کې شهيد شو.
۴. ساتنه او کشف (رصد): هر کمپ د گزمو له لارې د خپلې سيمې امنيت ساته.

هغوی چې د سیمې له لارو او اوبو سره بلد وو، د ایټالویانو هر حرکت به یې څاره. کله به چې گزمه له دښمن سره مخ شوه، درې ډزې به یې کولې؛ دا یو سیگنال و چې نور مجاهدین جگړې ته چمتو شي. د "رابط" په نوم ډلو به په ښارونو کې د ایټالویانو مرکزونه څارل. په دې لاره کې ډېری عام خلک د همکارۍ په تور اعدام شول، لکه سلیمان بن سعید العرفي چې ایټالویانو په دار وځړاوه.

نظامي رتبې او رهبري:

د کمپونو نظام پر قبایلي اساس و، خو عمر مختار په کې د عثماني پوځ رتبې کارولې، لکه:

* قائم مقام او قوماندان (لوړې رتبې)
 * بکباشي، یوزباشي، لومړی بریدمن، دویم بریدمن، چاووش او داسې نور.
 ترفیع او رتبې د جگړې په ډگر کې د مېړانې پر اساس ورکول کېدې. عمر مختار ته به د قوماندانانو لخوا راپور ورکول کېده او هغه به په لیکلي ډول د ترفیع امر تر رفیع د مشرانو شورا (المجلس الأعلى):
 د عمر مختار تر مشرۍ لاندې یوه عالي شورا وه چې په کې یوسف بورحیل، حسین الجویفي او نور مخکښ مشران شامل وو. که عمر مختار به نه و، مشري به یوسف بورحیل کوله. همدارنګه هر کمپ خپله مشورتي شورا لرله چې د قبایلو له هوښیارو سپین ږیرو څخه جوړه وه او د ستونزو په هوارولو کې یې مرسته کوله.

نهم: د ام الشافټیر غزا (د وینو ډنډ)

په شین غره (الجبل الاخضر) کې مجاهدینو پر ایټالوي ځواکونو خپلو بریدونو ته دوام ورکړ او خورا سترې بریاوې یې ترلاسه کړې. له دې جملې څخه یوه هم د ۱۹۲۷ز کال د مارچ د ۲۸مې نېټې د "الرحیبة" مشهوره جگړه وه. له هغې وروسته د "بئر الزيتون" او "راس الجلاز" په سیمو کې هم خونړۍ نښتې وشوې. ایټالویانو غوښتل د "الرحیبة" په جگړه کې د خپلو شپږو وژل شویو افسرانو او ۳۱۲ سرتېرو غچ واخلي او د خپل مات شوي پوځ روحیه بېرته جوړه کړي. هغوی په شین غره کې یو خورا لوی او سمبال پوځ په لاندې ډول تنظیم کړ:

۱. عمومي قوماندې: د جنرال "مازيتي" تر مشرۍ لاندې، چې څلور اريتريايي کڼکونه، يو لیبيايي کڼک او سپاره ځواکونه ورسره وو. ۲. دویمه ډله: د ډگروال "اسبیرا" تر مشرۍ لاندې (اريتريايي او لیبيايي ځواکونه).

۳. دریمه او څلورمه ډله: د ډگروال "منتاري" او مېجر "بولي" تر مشرۍ لاندې چې په زغره والو گاډو او ټانکونو سمبال وو. له دې سره د ایتالیا هوایي ځواک هم اضافه کړی چې له دریو بېلابېلو اډو څخه یې الوتنې کولې. د ایتالویانو دا دومره پراخ تیاری د مجاهدینو له هیبت او قوت څخه د هغوی د وېرې ښکاره نښه وه. د جگړې ډگر او د مجاهدینو پلان: د مجاهدینو شمېر له ۱۵۰۰ څخه تر ۲۰۰۰ پورې و، چې ۲۵ سلنه یې سپاره ځواکونه وو. له هغوی سره شاوخوا ۱۲ زره اوبښان او د مجاهدینو کورنۍ (ښځې، ماشومان او سپین ږيري) هم مل وو، چې دې کار د هغوی حرکت یو څه ستونزمن کړی و. ایتالویانو د خپلو جاسوسانو له لارې د مجاهدینو ځای وموند او د "ام الشافیتیر" په سیمه کې یې هغوی له دریو خواوو محاصره کړل. ایتالوي ځواک ۵۰۰۰ سرتېري، ۲۰۰۰ کاتري او ۱۰۰۰ اوبښان لرل. مجاهدینو چې کله د دښمن له محاصرې خبر شول، په خورا مېړانه یې سنگرونه او خندقونه وایستل؛ ځینې خندقونه د جنگیالیو لپاره او ځینې د کورنیو د خونديتوب لپاره وو. مجاهدین د خپلو قبایلو پر بنسټ په ډلو ووېشل شول او د هرې قبیلې کورنۍ د هغوی له جنگیالیو شاته ځای پر ځای شوې. د دې جگړې قوماندې د متقي او زاهد مشر "شیخ حسین الجویفي البرعصي" په غاړه وه او عمر مختار هم په دې جگړه کې حاضر و. د اتلانو مېړانه:

شیخ حسین الجویفي داسې یو انسان و چې یوازې د الله لپاره یې جهاد کاوه. هغه به ویل: «زه نه مشري غواړم او نه منصب، زه یوازې د الله د ثواب لپاره جهاد غواړم.»

عمر مختار به د هغه په اړه ویل: «کله چې له دښمن سره مخ کېږم یا کله چې

قرآن کریم تلاوت کوم، حسین الجویفی راته یادېږي. « هغه به هیڅکله د غنیمت لپاره له خپل اس څخه نه کوزېده او هر څه به یې نورو مجاهدینو ته پرېښودل. په جگړه کې شیخ حسین د خپل اس په سر له خولې پرته (عاري الرأس) د لښکر په منځ او اړخونو کې گرځېده، مجاهدینو ته یې د مهماتو صندوقونه رسول او په خپلو نعرو به یې هغوی هڅول. **د جگړې شدت او پایله:**

جگړه دومره سخته شوه چې د توپکو میلونه له حده زیات سره (گرم) شول. مجاهدینو به پر خپلو لاسونو زاړه توکران تاوول ترڅو د توپک تودوخه یې لاسونه ونه سوځوي. ځینو مجاهدینو دوه دوه توپکونه لرل؛ په یوه به یې جنگ کاوه او بل به یې اېښی و چې یخ شي. شیخ حسین یوه ځانگړې ډله د هغو ۳۰ ایټالوي زغره والو ګاډو د مخنیوي لپاره وگمارله چې له جنوب څخه یې برید کاوه. دا ډله د "سعد العبد" په نوم یو سوډاني مجاهد رهبري کوله چې په بې ساري مېړانه یې ډېری زغره وال ګاډي له منځه یووړل. یو بل مجاهد، "رمضان العبيدي"، په داسې حال کې چې مرمی وربډي، د ایټالویانو له یو زغره وال ګاډي څخه د هغوی بیرغ رابښکته کړ. ایټالوي پوځ د تېښتې لاره غوره کړه او د هغوی په افسرانو کې وېره خپره شوه. که څه هم الوتکو بمبار کاوه، خو د مجاهدینو ایمان او د الله په لاره کې د شهادت شوق هغوی ثابت قدمه ساتلي وو.

د مجاهدینو زیانونه:

په دې جگړه کې ۲۰۰ مجاهدین شهیدان شول، چې په هغو کې یو هم د عمر مختار د مېرمنې پلار (خسر) "محمد بونجوی المسماري" و. کله چې عمر مختار د هغه د شهادت خبر واورېد، ډېر سخت یې وژړل او ویې ویل: «ای سترگو! ټول ګاونډیان او باوفا ملګري لارل.» په دې جگړه کې مجاهدینو ډېر اوبنډان او مالونه هم له لاسه ورکړل او د الوتکو د بمبار له امله یې ځینې ځیمې هم وسوځېدې، خو دښمن ته یې داسې درس ورکړ چې هیڅکله به یې هېر نه کړي.

مجاهدینو ټوله شپه د شهیدانو په ښخولو او د تپیانو په لېږدولو تېره کړه او تر سپېدې چاودلو وړاندې له هغې سیمې ووتل، ترڅو په نوي سنگر کې د دښمن

مقابلي ته چمتو شي. د ايتالوي ځواکونو قوماندان "تيروتسي" د هغوی د حالت په اړه وايي: «زموږ ځواکونه اوس دومره ستړي او بي توانه شوي چې د اوږدې مودې پرله پسې جگړو له امله له پښو لوېدلي دي.»

د دغې جگړې پایلې:

۱. نوې ستراتيژي: د "ام الشافتير" جگړه د عمر مختار په نظامي ليدلوري کې يو بدلون و؛ هغه پرېکړه وکړه چې مجاهدين په کوچنيو ډلو ووېشي، ترڅو يوازې د اړتيا پر مهال له دښمن سره مخامخ شي. دې کار د مجاهدينو تلفات کم کړل او دښمن ته يې د چريکي جنگ (بريد او تېښته) له لارې درانه زيانونه واورول.

۲. د ملکي خلکو خونديتوب: عمر مختار د ايتالويانو د "بشپړې تباهي" پاليسي درک کړه، نو امر يې وکړ چې بنځي، ماشومان او سپين ږيري د مصر "السلوم" سيمې ته ولېږدول شي، ترڅو د الوتکو له بمبار څخه خوندي وي او د مجاهدينو حرکت چټک شي.

۳. د نسل ساتنه: دا پرېکړه هم وشوه چې که په يوه کورنۍ کې دوه وروڼه وي، يو يې بايد هجرت وکړي، ترڅو د هغوی نسل پاتې شي او په راتلونکي کې د خپل حق غوښتنه وکړي؛ همدا کار په بهر کې د لیبيايي کډوالو د ټولنو د جوړېدو لامل شو.

۴. د دښمن اعتراف: ايتالويان پوه شول چې د مجاهدينو پر وړاندې نظامي عمليات بې گټې دي، ځکه خو په ۱۹۲۸ز کال کې جگړې لږې شوې. موسوليني پخپله اعتراف وکړ: «موږ د لېوانو سره نه، بلکې د هغو زمریانو سره جنگېږو چې د خپل هېواد په مېړانه دفاع کوي... دا جگړه به ډېره اوږده وي.»

لسم: په "ابيار الزوزات" کې د حسين الجوفي او مختار بن محمد شهادت (۱۳ اگست ۱۹۲۷ز)

په دې جگړه کې د "البر اغصة" کمپ مشر، شيخ حسين الجوفي شهيد شو، چې د عمر مختار په وړاندې يې خورا لوړ مقام درلود. هغه د خير په کارونو کې وړاندې و او د شهادت دومره شوقي و چې په ناروغۍ کې به هم جگړې ته وتلو. يو ځل عمر مختار ورته وويل: «راتلونکې ورځې تر تېرو شوو ډېرې دي، ايتالويان به جگړه بس نه کړي او موږ به هم پرې بريدونه ونه دروو، نو ته به له جگړې موږ شي (ډېر فرصت لري).»

کله چې هغه شهيد شو، عمر مختار يې پر قبر ودرېد او د هغه په ياد کې يې شعر ووايه چې مانا يې دا ده: «هغه د غيرت خاوند او په دين وفا کوونکی و، چې اوس په دې دښته کې يوازې پاتې شو.»

همدارنگه په دې جگړه کې د عمر مختار د ورور زوی "مختار بن محمد" هم شهید شو. که څه هم هغه د نورو مجاهدينو په څېر يو مجاهد و، خو په عمر مختار ډېر گران و؛ ځکه هغه د عمر مختار د کورنۍ چارې سمبالولې او د ده شخصي خدمت يې کاوه. څرنگه چې د عمر مختار خپل زوی (محمد صالح) لا ماشوم و، نو مختار بن محمد يې د زوی غوندي و. عمر مختار په دې غم ډېر صبر وکړ او د فاتحې گډونوالو ته يې ويل: <«زما د سنگر هر ملگری زما لپاره مختار دی. که ما يو مختار له لاسه ورکړی، زه د سلگونو نورو مختارانو په منځ کې ژوند کوم چې هر يو يې زما د وراره ځای ښکوي.»

< هغه د عبرت دا بيتونه زمزمه کول: >
«دنیا يوازې د الله ده، نور هر څه فاني دي... چيرته دي پيغمبران او اصحاب؟ چيرته دي هغه مشران چې مېلمه پال وو او د حاجتمندو اړتياوې يې پوره کولې؟»
هغه خپلې نفس ته په خطاب کې وويل: <«ای سترگو! له ژړا ډډه وکړئ، ځکه ستاسو خپله ورځ (مرگ) هم راروانه ده... بالآخره انسان هماغه قبر ته ځي چې په خاورو به يې ډک کړي.»>
دويم بحث: د عملياتو دوام او خبرو اترو (مذاکراتو) ته داخلېدل
د ۱۹۲۷ کال په سپتمبر کې، د زويه قبيلې خلکو پر جخړه، مرسۍ بريکه، جالو او اوږه بریدونه وکړل او ايټالويانو ته يې درانه ځاني او مالي زيانونه واړول. سره له دې چې ايټالويانو ځينې مهمې سيمې او د سنوسيه مرکزونه نيولي وو، خو په جبل الأخضر کې د مجاهدينو مقاومت نور هم سخت شو. دې وضعيت ايټالويان اړ کړل چې پر خپلو پلانونو بيا کتنه وکړي، چې په پايله کې يې په روما کې لوی کرکېچ رامنځته شو. ايټالوي حکومت په جدي ډول د مقاومت د خپلو لپاره د نوو سياسي او نظامي پلانونو پر جوړولو پيل وکړ.
د ۱۹۲۸ کال په ډسمبر کې، د مستعمرو وزير "فيډرزوني"، د طرابلس والي "ديبونو" او د برقه والي "تيروتزي" استعفا ته اړ شول. وروسته ديبونو د مستعمرو وزير وټاکل شو او موسولينې د ليبيا د دواړو برخو (طرابلس او برقه) د ادارې د يو ځای کولو اعلان وکړ، او مارشال بادوليو يې د ټولې ليبيا حاکم وټاکه.

د ۱۹۲۹ کال په جنوري کې د بادوليو راتگ د مجاهدينو لپاره د مبارزې يو برخليک ټاکونکی پړاو و. د هغه نوې تگلاره دا وه چې:
۱. پوځ دومره کم کړي چې يوازې د "گوريلايي جگړې" لپاره بسنه وکړي.
۲. د حکومت هيئت وساتي.
۳. په جبل الأخضر کې د سرکونو په جوړولو پيسې ولگوي ترڅو د پوځ تگ

راتګ

اسانه

شي.

هغه پلان درلود چې د دې تياريو وروسته پر مجاهدينو يو وروستی او پرېکنده بريد وکړي. د دې لپاره ايټاليا هڅه وکړه چې له سيد عمر المختار سره خبرې اترې وکړي ترڅو وخت بچت کړي او خپل مرکزونه پياوړي کړي. بادوليو د عامه افکارو د جلبولو او وېرولو لپاره اعلان وکړ چې هر څوک چې خپل ځان او وسله تسليم کړي، بېنل کيږي، او که څوک مخالفت وکړي، سخته سزا به ورکړل شي. الوتکو دا خبرتياوې په ټولې ليبيا کې وغورځولې. ځينو مشرانو دا د ايټاليا د کمزورۍ نښه وبلله، نو ځکه "احمد سيف النصر" او "محمد بن الحاج حسن" د قبله سيمې ته لاړل ترڅو جنگيالي راتول او جبل الأخضر ته يې د مجاهدينو د مرستې لپاره واستوي. همدارنګه "صالح الاطيش" هم په جبل الهروج کې جنگيالي تنظيم کړل.

د ۱۹۲۹ کال د فبروري په نيمايي کې مجاهدينو پر نوفييه او اجدابيا بريدونه وکړل. په دې لړ کې د مارچ په ۵مه په "قاره سويد"، د مارچ په ۱۴مه په "نوفييه" او د مارچ په ۲۳مه په "عقيله" کې سختې جګړې وشوې. خو د دښمن د لوی ځواک له امله مجاهدين اړ شول چې شاتګ وکړي. دې بريدونو بادوليو قانع کړ چې بايد ژر تر ژره له مجاهدينو سره خبرې پيل کړي. د مارچ په پيل کې ډګروال باريلا له عمر المختار څخه د ليدنې غوښتنه وکړه. خو ايټالويانو غوښتل له فرصت څخه استفاده وکړي، نو د تنکي اختر په ورځ (۱۳۴۷هـ) کله چې مجاهدين په لمانځه بوخت وو، پر دوی يې بريد وکړ، خو مجاهدينو بېرته په شا وتمبول. بالاخره، د عمر المختار په شرط، ايټالويانو سيد محمد الرضا له جلاوطنۍ څخه راوست او د ۱۹۲۹ کال د مارچ په ۲۰مه په "المرج" کې لومړۍ رسمي ناسته وشوه. وروسته نورې ناستې هم په "سانيه الققب"، "الشليوني" او "بئر المغاره" کې وشوې. په دې غونډو کې ايټالويانو عمر المختار ته وړانديز وکړ چې: يا حجاز ته لاړ شي، يا مصر ته، او يا په برقه کې پاتې شي او د حکومت لخوا ورته غټ معاش او عزت ورکړل شي. خو عمر المختار دا ټول شرايط رد کړل. د مې په ۲۶مه خبرې اترې بيا پيل شوې. ايټالويانو و غوښتل چې د سنوسي کورنۍ مشران (سيد ادریس، احمد الشریف او نور) هېواد ته راستانه شي، خو په دې شرط چې د ايټاليا د حکومت تر څارنې لاندې وي. دا خبرې اترې هم د ايټالويانو د بد نيت او د عمر المختار د هوښيارۍ له امله کومې نهايي پايلې ته ونه رسېدې.

دويم: د زواياوو (دينې مرکزونو) او د هغوی د وقفي جايدادونو درناوی او د هغوی شيوخو ته د معاشونو ورکول. دريم: د سنوسي کورنۍ د ملکيتونو بېرته ورکول.

څلورم: د سنوسيه کورنۍ د زواياوو او ملکيتونو له مالياتو (تيکس) څخه خلاصول.

پنځم: مجاهدين به خپله نيمه وسله تسليموي او د هر ميل ټوپک په بدل کې به زر ايټالوي ليري اخلي؛ پاتې وسله وال مجاهدين به د هغو سازمانونو سره يوځای کيږي چې حکومت يې تر خپلې څارنې لاندې د يوې ټاکلې مودې لپاره جوړوي. حکومت به ورته د اوسېدو ځايونه جوړوي ترڅو ورته خوراکي توکي ورسوي او په ورته وخت کې پرې کلکه څارنه ولري. شپږم: له "ادوارو" (د مجاهدينو له نظامي مرکزونو) څخه د ټولو سنوسي وروڼو ليري کول، او حکومت ژمنه کوي چې د دوی د مقام سره سم معاشونه ورکړي. خو عمر المختار د وسلو له تسليمولو او د ادوارو له منحلولو سره مخالفت وکړ او ټينگار يې وکړ چې دا مرکزونه بايد د "سيد حسن الرضا" تر قوماندې لاندې پاتې شي او حکومت يوازې يوه عمومي څارنه ولري. "عبدالحميد العبار" هم د مختار د نظر ملاتړ وکړ. "دودياشي" دا وړانديزونه رد کړل او غونډه پای ته ورسېده ترڅو دا موضوع په خپله "سيشلياني" (د برقه نايب والي) ته وړاندې شي. څلور ورځې وروسته، د مې په ۳۰مه په "قندوله" کې بيا ليدنه وشوه. عمر المختار له خپلو ملگرو او ۱۵۰ سپرو ساتونکو سره راغی. په دې غونډه کې مختار وويل چې دی تر هغه وخته روغې ته تيار دی چې د سنوسيه کرامت خوندي وي. هغه يو مهم شرط کېښود: هيڅ هوکړه به تر هغه نه کيږي چې د مصر او سنوسي حکومتونو استازي د شاهدانو په توگه حاضر نه وي. کله چې ايټالوي استازي وويل چې ايټالويان په خپلو وعدو وفا کوي، عمر المختار ورته د هغو جنايتونو يادونه وکړه چې ايټالوي جنرالانو پر هغو قبایلو کړي وو چې سوله يې ورسره کړې وه (لکه د عبيدات او عواقير قبایل چې د بنځو گانې يې ترې لوتلې وې او پر مړو يې موټر تېر کړي وو). په دې غونډه کې يوازې عمر المختار خبرې کولې او نور مجاهدين خاموش وو. د جون په ۷مه او بيا په ۱۳مه په "قلعه شليوتي" کې نورې غونډې وشوې. بالاخره د جون په ۱۹مه په "سيدي رحومة" کې يوه تاريخي او مشهوره غونډه وشوه چې پکې د ليبيا والي مارشال باډوليو هم گډون وکړ. په دې غونډه کې "فضيل بو عمر" د مجاهدينو وروستي شرايط ولوستل او ايټالويانو په ظاهره ورسره ومنل. باډوليو ژمنه وکړه چې د مصر او تونس د استازو د حضور لپاره به هڅه وکړي او د دواړو لوريو ترمنځ د دوه مياشتو لپاره اوربند اعلان شو. باډوليو دا هم وويل چې که مجاهدين ټينگار کوي، دی حاضر دی چې د هېواد د امير "سيد محمد ادريس" بېرته راستنېدو ته اجازه ورکړي.

د مجاهدينو شرطونه:

۱. حکومت به زموږ په ديني چارو کې لاسوهنه نه کوي او عربي ژبه به د ايټالوي حکومت په رسمي دفترونو کې د يوې منل شوې رسمي ژبې په توګه کارول کيږي.

۲. ځانګړي ښوونځي به پرانيستل کيږي چې پکې توحيد، تفسير، حديث، فقه او نور علوم تدریس شي.

۳. هغه ايټالوي قانون به لغوه کيږي چې د لیبیایي وګړو او ايټالويانو ترمنځ په حقونو کې توپیر کوي (يوازې هغو ته يې حقونه ورکول چې ايټالوي تابعیت يې اخيستی وي).

همدارنګه مجاهدينو غوښتنه وکړه چې هغه ټول ملکیتونه دې بېرته ورکړل شي چې حکومت له خلکو غصب کړي دي. ولس ته دې د وسلې ګرځولو او له بهر څخه د هغې د راوړلو پوره آزادي ورکړل شي. ملت به خپل مشر په خپله ټاکي او دا مشر به د ملت له مخورو څخه يوه شورا لري چې د ولس د ګټو څارنه وکړي. يوازې اسلامي قاضي به د مسلمانانو ترمنځ فيصلې کوي. عمر المختار د ټولو سياسي بنديانو او هغو کسانو لپاره چې ايټاليا مجرمين بللي وو، د عمومي بښنې او د جګوب او جالو په څېر د هغو مرکزونو د سپارلو غوښتنه هم وکړه چې ايټالويانو د جګړې پر مهال جوړ کړي وو. عمر المختار تل ټينګار کاوه چې د الله له قانون پرته بل هيڅ قانون ته غاړه نه ږدي، ځکه يې په خپلو شرطونو کې د اسلامي شريعت پر پلي کولو کلک ولاړ و.

غدر او خیانت:

که څه هم بادوليو په ظاهره دا شرطونه ومنل، خو په اصل کې يې د مجاهدينو خپلو او د هغوی په منځ کې د نفاق اچولو هڅې پيل کړې. ايټالويانو ادعا وکړه چې وروستی هوکړه بايد په بنغازي کې وشي. سره له دې چې عمر المختار پوهېده چې دا خبرې ګټه نه لري، خو د مصلحت له مخې يې "سيد الحسن الرضا" بنغازي ته واستاوه. حسن له هغه ځايه د ايټالويانو ظالمانه شرطونه راوړل چې عمر المختار او مجاهدينو په کلکه رد کړل. مختار په يو ليک کې حکومت ته خبردارۍ ورکړ چې که د بادوليو سره شوي پخواني شرطونه ونه منل شي، دی به نور د خبرو اترو پابند نه وي او جګړه به بيا پيل شي. حسن الرضا چې په بنغازي کې د ايټالوي پلوي لیبیایي وګړو تر اغېز لاندې راغلی و، له عمر المختار څخه جلا شو او له خپلو ۳۰۰ کسانو سره يې د ايټالويانو مرکزونو ته نږدې واړول. خو ايټالويانو ډېر ژر ورسره خیانت وکړ؛ د هغوی د وسلو د ټولولو هڅه يې وکړه، په منځ کې يې جګړه وشوه او بالاخره د ۱۹۳۰

کال د جنوري په ۱۰مه يې حسن الرضا بندي او ايټاليا ته يې جلاوطن کړ، چې هماغلته په ۱۹۳۶ کال کې وفات شو. له دې وروسته په جبل الاخضر کې جگړې بيا زور واخيست او ايټالوي الوتکو د مجاهدينو پر مرکزونو بمبارۍ پيل کړې. د جنرال گراسياني ټاکل کېدل:

ايټاليا پرېکړه وکړه چې د مقاومت د ختمولو لپاره جنرال گراسياني د برقه د حاکم او د باپوليو د مرستيال په توگه وټاکي. گراسياني چې يو متعصب نصراني او د اسلام دشمن و، په فزان کې يې خورا بورنووونکي جنايتونه کړي وو. گراسياني په خپلو يادښتونو کې ليکي چې په روما کې د موسوليني (دوچي) او ايټالوي پارلمان لخوا ورته تود هرکلی وشو. هغه ته دنده ورکړل شوه چې د فاشيست حکومت په امر، په هر قيمت چې وي، د ليبيا ملي پاڅون او د مجاهدينو حرکت په بشپړ ډول له منځه يوسي. هغه د ۱۹۳۰ کال د مارچ په ۲۷مه بنغازي ته ورسېد ترڅو خپل خونړی ماموريت پيل کړي.

د گراسياني کاري لارښوونې:

۱. د هغو کسانو (خاضعينو) چې تسليم شوي او د هغو (غير خاضعينو) چې لا هم په سنگر کې دي، ترمنځ د هر ډول شخصي، سوداگريز او ټولنيز اړيکو په بشپړ ډول له منځه وړل.
۲. تسليم شويو کسانو ته د امنيت ډاډ ورکول، خو د هغوی پر ټولو فعاليتونو کلکه څارنه کول.
۳. تسليم شوي کسان له هر ډول سنوسي اغېز څخه ليرې ساتل او د زکات او عشر له ټولولو څخه په کلکه مخنيوی کول.
۴. په بازارونو کې دقيقه څارنه او د مصر د پولو په بشپړ ډول تړل، ترڅو مجاهدينو ته د اکمالاتو مخه ونیول شي.
۵. له هغو محلي عناصرو څخه د ښارونو (په ځانگړې توگه د بنغازي) پاکول چې د ملتپالنې ادعا کوي.
۶. د طرابلس له سيمې څخه د نامنظمو وسلوالو ځواکونو جوړول ترڅو د مجاهدينو پر وړاندې وجنگيږي او سيمه له پاڅون څخه پاکه کړي.
۷. د ايټالوي ځواکونو پټ او چټک تحركات ترڅو د مجاهدينو په مرکزونو (ادوارو) کې د وېرې فضا جوړه کړي او هغوی ته دا احساس ورکړي چې ايټالويان هر وخت او هر ځای بريد ته چمتو دي.
۸. د "کفرة" د سيمې د بشپړ نيولو لپاره په چټکۍ گام پورته کول. دا د ليبيا د قصاب، گراسياني هغه پروگرام و چې د روما د فاشيست حکومت لخوا

ورته سپارل شوی و. هغه بنغازي ته په رسېدو اعلان وکړ چې دی یو عسکر دی خو د فاشیزم پر اصولو کلک ایمان لري. د ګراسیاني غرور او وحشت:

ګراسیاني یو کبرجن او ظالم سړی و. هغه په ملکي ادارو کې ټول هغه کسان په خپلو باوري کسانو بدل کړل چې پخوا یې ورسره په طرابلس کې کار کړی و. هغه به چې کله کومې سیمې ته تلو، نو چارواکو به په زوره بوډاگان، ښځې او ماشومان د هغه هرکلي ته راټولول. هغه به خپله وینا په دې جمله پیل کوله: «خپلې خولې بندې کړئ او غوږونه خلاص کړئ!» ترڅو په خلکو کې وېره خپره کړي. په "بريکه" کې یې خلکو ته په خپله وینا کې وویل: < «تاسو د هغې سګرټ په څېر یاست چې له دواړو لورو بل شوی وي؛ له یو لوري یې زه لګوم او له بل لوري یې عمر المختار، ترڅو تاسو ایره شئ.» < همدارنګه یې د بنغازي د مانی له برنډې څخه خلکو ته په ګواښ سره وویل: < «زما تر لاس لاندې په بندر کې یوه کښتۍ ولاړه ده، زما په یوه اشاره هر څوک چې وغواړم ایټالیا ته یې جلاوطن کولای شم، او دا زما تر ټولو سپکه سزا ده.» < په یوه بل ځای کې یې د درې ډوله سزاګانو یادونه وکړه: یا په کښتۍ کې جلاوطني، یا له ځمکې څلور متره پورته (په دار ځړول) او یا د پوځیانو په ګولپو (ویشتل).

ګراسیاني او د هغه حکومت د عمر المختار د خپلو لپاره دومره پیسې ولګولې چې په یوه کال کې یې لګښت د یوې لویې نړیوالې جګړې له لګښت سره برابر و. حتی د ایټالیا د بهرنیو چارو مرستیال وزیر "فیتیتی" کلونه وروسته ومنله چې: < «هغه څه چې په لیبیا کې وشول، موږ ته یې ډېر جنجالونه جوړ کړل. موږ په لیبیا کې له سختو زیانونو، ګولپو او شګو پرته بل څه ونه موندل او پایله یې یوازې دا شوه چې د عربو او مسلمانانو کرکه مو په برخه شوه.» < څلورم: الوتونکي محکمه (المحكمة الطائفة)

ګراسیاني د خپل راتګ څخه یوازې څو ورځې وروسته د ۱۹۳۰ کال په اپریل کې هغه څه رامنځته کړل چې د ایټالوي استعمار په تاریخ کې په "الوتونکي محکمه" مشهوره شوه. دا محکمه به په الوتکو کې له یو ځای څخه بل ځای ته لېږدول کېده. د لږ تر لږه شک په صورت کې به یې پر ولسي خلکو د مرګ او د مالونو د ضبطولو حکم کاوه او دا مالونه به یې فاشیست پلویانو ته ورکول. دا محکمې به ډېرې په چټکۍ جوړېدې، په څو دقیقو کې به یې پرېکړه کوله او د محکمې د غړو په حضور کې به په هماغه ځای کې پلې کېده. په ټوله "برقه" کې د زندانونو دروازي پرانیستل شوې او له مسلمانانو څخه په بې باکه توګه پیسې واخیستل شوې. په عقيله، اجدابيا، بنغازي، سلوق، المرج، درنه

او طبرق کې د دار رسی وځړول شوی. د ګراسیاني د واکمنۍ په لومړیو دوو میاشتو کې لسګونه مشران او مجاهدین په دار وځړول شول یا وویشتل شول، چې په هغو کې شیخ بحیح الصبحي، علي بویس، محمد بن هداد او شیخ سعید الرفادي شامل وو.

پنځم: د مجاهدینو جلا کول او ډله‌ییز بندي کول (کونسنټریشن کمپونه) ګراسیاني د مجاهدینو او عام ولس د جلا کولو لپاره یو وحشیانه پلان پلی کړ. هغه امر وکړ چې د سنوسیة طریقې مشران، د جوماتونو امامان، د قرآن بنوونکي او د هغوی کورنۍ ټولې ونیول شي. د جبل الاخضر او بطنان سیمو شاوخوا ۸۰ زره کسان یې په زوره له خپلو سیمو څخه وایستل او د داسې سیمو (عقیله، بریقه، مقرون او سلوق) کمپونو ته یې بوتلل چې په اصل کې د ژونديو کسانو لپاره هديرې وې.

دا خلک په ډېره وحشیانه توګه په کبنتیو یا په پښو د صحرا له لارې انتقال شول. ایټالویانو د هغوی کورونه، فصلونه او جایدادونه وسوځول. کوم کسان به چې په لاره کې د ستریا یا ناروغۍ له امله وروسته پاتې کېدل، اړیتريایي او سومالیایي سرتېرو به سمدستي په ډزو وژل. په دې کمپونو کې پر خلکو د خوړو، درملو او ازادۍ ټولې لارې بندې وې او شاوخوا یې اغزن تارونه لګول شوي وو. یو جرمني خبریال چې له دې کمپونو یې لیدنه کړې وه، لیکي:

< "دا حالت له هر ډول تصور څخه پورته دی. د ماشومانو د مړینې کچه ۹۰ سلنې ته رسېدلې ده. نږدې هیڅوک له ناروغیو په امان کې نه دي او ډېری خلک د سترګو د ناروغیو له امله رانده شوي دي. د دوی د خوړو په اړه خو بېخي خبرې کول
هم شرم دی."

< عبدالرحمن عزام د دې حالت په اړه ویلي وو چې خلک د پخوانیو زمانو د اندلس د مسلمانانو کیسې کوي، خو دوی ته په کار ده چې په لیبیا کې د ایټالویانو دا وحشتونه په خپلو سترګو وګوري چې له اندلس څخه کم نه دي. حتی پخپله ګراسیاني په خپلو یادښتونو کې د خپلو جنایتونو د توجیه کولو لپاره ویلي:

< "موږ نشو کولای یو نوی راتلونکی جوړ کړو ترڅو چې پخوانی تیر (ماضي) له
منځه یو نه سو."

< هغه دا هم منلي وه چې له دې وحشتونو وروسته ډېری خلک مصر، تونس او سوډان ته مهاجر شول او ده به له دې امله ډېرې شپې خوب نه شوای کولای. < شپږم: عمر المختار او د جګړې نوې تګلاره: پخوا به د مجاهدینو مرکزونه د ولسي خلکو مېشت ځایونو ته نږدې وو، ترڅو زکات، خوراکي توکي او وسلې په اسانۍ ترلاسه کړي. خو کله چې ګراسیاني

ولسي خلک په ډله ييزو بندي خانو (کونسټريشن کمپونو) کې واچول، عمر المختار خپله تگلاره بدله کړه. هغه د چريکي جگړې، ناڅاپي بريدونو او د ايټالوي ځواکونو د استخباراتي څارنې لاره خپله کړه. گراسياني د هغه په اړه په خپلو يادښتونو کې ليکي: < "سره له دې چې موږ ټول ولسي خلک له مجاهدينو ليرې کړل، خو عمر المختار لا هم په سختې مقاومت کوي او په هر ځای کې زموږ ځواکونه تعقيبوي. هغه هيڅکله نه تسليميږي؛ ځکه د هغه د جگړې طريقه له نورو مشرانو متفاوته ده. هغه د پلانونو په شنډولو او چټک حرکت کې اتل دی، هيڅوک يې ځای نشي موندلی. نور مشران د خطر په وخت کې د برېښنا په څېر مصر ته تېښتي، خو عمر المختار تر وروستي حده مبارزه کوي او تل د خپلو سرتېرو د روحيې لوړولو هڅه کوي."

< عمر المختار د مقاومت هغه محور وه چې ټول مجاهدين ترې تاو وو. د هغه تر څنګ وفادار ملګري لکه يوسف بورحیل، فضيل بو عمر، عبدالحميد العبار او نورو په خورا مېړانه مبارزه کوله. يو ځل د قبایلو ځينو مشرانو د ايټالويانو له وېرې مختار ته وويل چې يا تسليم شه، يا له سيمې ووځه او يا به درسره موږ په خپله جنگېږو. مختار د "قصر المجاهير" په غونډه کې خپل قرآن راويست، قسم يې پرې وکړ او ويې ويل: "زه به تر هغو د ايټالويانو پر ضد جهاد کوم چې يا برياً تر لاسه کړم او يا شهيد شم." کله چې مجاهدينو د خپل مشر دا کلک هوډ وليد، ټول ورسره يو ځای شول. اووم: د مصر پر پوله د اغزن تار لګول او د فضيل بو عمر شهادت:

گراسياني د مجاهدينو د اکمالاتو د بندولو لپاره د مصر او ليبيا پر پوله له مديتراني بحيرې څخه تر جغوب پورې د ۳۰۰ کيلومترو په اوږدوالي برېښنايي اغزن تارونه ولګول. دې کار ايټاليا ته ۲۰ ميليونه ليرې لګښت درلود، خو د مجاهدينو اکمالاتي لارې يې په نېنه کړې. په دې سختو شرايطو کې خونړۍ جگړې روانې وې. د ۱۹۳۰ کال د ډسمبر په ۲۰مه د "کرسة" په مشهوره جگړه کې د عمر المختار ښی لاس او نږدې ملګری شيخ فضيل بو عمر له ۴۰ نورو مجاهدينو سره شهيد شو. په دې جگړه کې ۵۰۰ ايټالويان هم ووژل شول. د ۱۹۳۰ په اکتوبر کې په يوه بله لويه جگړه کې، ايټالويانو د عمر المختار عينکې (نظاري) او د هغه وژل شوی آس وموندل. گراسياني په يوې اعلاميه کې په غرور سره وويل: < "نن مو د مختار عينکې تر لاسه کړې، سبا به يې سر راوړو." < خو د دې ټولو فشارونو او وحشتونو سره سره، د ښارونو خلکو د مجاهدينو

ملا تر نه پرېښود. ايتالوي استخباراتو ډېر هغه لیبیايي وگړي ونيول او اعدام يې کړل چې مجاهدينو ته يې معلومات او خواږه رسول. د بيلگې په توگه، د ۱۹۳۰ د جون په ۱۴مه يې "حمد بوعبد ربه الدرسي" په شحات کې د زرگونو خلکو په وړاندې په ډزو شهيد کړ، ځکه هغه مجاهدينو ته وسلې او ځای ورکړی و. يوه اونۍ وروسته مجاهدينو په هماغه ځای کې پر ايتالويانو غچ اخیستونکی بريد وکړ او گڼ شمېر سرتېري يې ورته ووژل. د بنارونو د ولسونو ملاتړ او اعدامونه: د ۱۹۳۰ کال په سپتمبر کې ايتالوي ځواکونو په بنغازي کې د محمد الحداد په نوم يو مشهور سوداگر ونيوه. هغه به په پټه مجاهدينو ته وسلې او خواږه رسول او په خپل کور کې به يې ورته ځای ورکاوه. ايتالوي "الوتونکي محکمې" سمدستي د هغه او د هغه د زوی د اعدام حکم وکړ او هغوی يې د خلکو په وړاندې په دار وځړول.

بل مثال د سليمان سيد دی، چې د "طرش" قبېلې مشر او د پارلمان غړی و. سره له دې چې هغه ايتالوي مدالونه لرل، خو په پټه يې له مجاهدينو سره مرسته کوله. کله چې ايتالويان خبر شول، هغه يې هم اعدام کړ. د الوتونکي محکمې په راتگ سره په لنډ وخت کې ۲۵۰ تنه اعدام شول، خو بيا هم لیبیايي ولس له خپل جهاد او مجاهدينو لاس وانه خيست. اتم: د "کفرې" (الکفرة) احتلال او خونړی پېښې کله چې گراسياني د برقه خلک په کېمپونو کې بند کړل او د مصر پوله يې په اغزن تار بنده کړه، پرېکړه يې وکړه چې د مجاهدينو وروستی مرکز "کفره" هم ونيسي. ايتاليا له بنغازي او طرابلس څخه لوی پوځونه د جنرال رو نکيتي تر مشرۍ لاندې واستول.

د ۱۳۴۹ هجري کال د شعبان په ۲۹مه په "الهواري" سيمه کې سخته جگړه وشوه. ايتالويانو له ۲۰ الوتکو څخه کار اخیست. مجاهدينو په مېرانه جنگ وکړ، خو جگړه ناانډوله وه. کفرې سقوط وکړ او ايتالويانو هلته داسې وحشتونه وکړل چې په تاريخ کې يې مثال کم دی؛ پر ښځو يې تېری وکړ او بې گناه خلک يې ووژل. گراسياني پخپله اعتراف کړی چې مجاهدين ډېر سخت او مېړني وو او هغوی يوازې د خرما او وربشو په خوړلو د ايتاليا لوی پوځ "سرگردانه" کړی و.

د "آل اطيوش" کورنۍ قربانۍ او د صحرا سفر: د اطيوش کورنۍ د "مغاربه" قبېلې مشران وو چې په دې لاره کې يې بې شمېره قربانۍ ورکړې. صالح باشا الاطيوش يو له هغو لویو مجاهدينو و چې گراسياني يې پر مېرانه اعتراف کړی. د دې کورنۍ ډېر غړي يا په جگړو کې شهيدان شول.

او يا په اعدام ورسول شول. د سنوسي الاطيش كيسه د هغو زرگونو لیبیایي کډوالو استازیتوب کوي چې له مرگه د خلاصون لپاره یې صحرا ته مخه کړه. هغه کیسه کوي: < "کله چې ایټالویانو پر کفرې برید وکړ، موږ د سوډان د پولې په لور روان شوو. په صحرا کې ورک شوو، اوبه مو خلاصې شوې او اړ شو چې هره ورځ یو اوبښ حلال کړو ترڅو د هغوی په خپټو کې ساتل شوې اوبه وڅښو. په لاره کې مې د خپلې مور، خور او دوو وروڼو مړي ولیدل چې یا ایټالوي الوتکو وژلي وو او یا له تندي مړه شوي وو. موږ تر هغه مزل وکړ چې د مرگ په درشل کې وو، خو بالاخره د امیر عمر طوسون لخوا رالېږل شوي ژغورونکي ټیم وموندلو او مصر ته یې ورسولو." < دا کډوال تر ۱۹۴۰ کال پورې په مصر کې پاتې شول او کله چې د ازادۍ غږ وشو، بېرته د لیبیا د ازادولو لپاره د خپلو مجاهدینو سره یو ځای شول.

د کفرې سقوط او انساني ناورین دا دردناکه کیسه د هغو لیبیایي کډوالو د سختو کړاوونو یو روښانه انځور وړاندې کوي چې د ګراسیاني له وحشیانه بریدونو څخه ژوندي وتلي وو. کله چې ایټالویانو د ۱۹۳۱ کال د جنوري په ۱۳مه د کفرې واحه ونیوله، تر دریو ورځو پورې یې د هغې کلي مباح اعلان کړل. هغوی هر څوک چې مخې ته ورتلل، په بې رحمۍ سره یې ووژل؛ په شهیدانو کې د محمد عمر الفضیل او شیخ فضیل الدیفار په څېر لوی مشران شامل وو. ایټالوي سرتېرو په کلیو او باغونو کې هر څه لوټ کړل او پر سپین ږیرو، ماشومانو او ښځو یې هیڅ رحم ونه کړ. هغوی د شیخ مختار الغدامسي په نوم یو ۹۳ کلن عالم په داسې حال کې په اوبښ پورې وتاړه او جلاوطن یې کړ چې لاسونه یې تړلي وو، او هغه په لاره کې ساه ورکړه. پر عزتونو تېری او د ښځو بې حرمتي تر ټولو لویه غمیزه پر لیبیایي ښځو تېری و. نږدې ۲۰۰ شریفې ښځې چې د عزت د ساتلو لپاره صحرا ته تښتېدلې وې، ایټالوي ځواکونو تعقیب کړې، ویې نیولې او بېرته یې کفرې ته راوستلې، چې هلته پرې ایټالوي افسرانو په ډله ییزه توګه تېری وکړ. ایټالوي ورځپاڼو په دې جنایت ویاړ کاوه او ویل یې: "زموږ پوځ د لیبیایي مشرانو ۲۰۰ ښځې نیولي دي." هغوی هڅه کوله په دې سره د مجاهدینو روحیه ماته کړي. کله چې اسلامي نړۍ کې د دې خبر له امله غوغا

جوړه شوه، ایتالیا په درواغو وویل چې موږ دا بنځې د شفقت له مخې نیولې وې ترڅو بېرته یې خپلو کورونو ته ورسوو. په مقدساتو تېری او وحشیانه اعدامونه: ایتالویانو نه یوازې پر انسانانو، بلکې پر مقدساتو هم تېری وکړ؛ د سنوسیه طریقې په "التاج" زاویه کې یې شراب وڅښل او قرآن کریم یې تر پښو لاندې کړ. هغوی د خلکو د وېرولو لپاره وحشیانه لارې کارولې؛ د مثال په توګه، د "فوائد" قبېلې مشر شیخ سعد او د هغه ۱۵ ملګري یې په الوتکو کې له اسمانه راوغورځول، چې د خپلو کورنیو په وړاندې ټوټې ټوټې شول. ایتالویانو په ملنډو ویل: "چېرته دی ستاسو نبي محمد؟ را دې شي او تاسو دي زموږ له لاسه وژغوري!"

د نړۍ او اسلامي امت غبرګون: دې پېښو د ټولې اسلامي نړۍ زړونه ولرزول. په دمشق، حلب، بیروت، فلسطین، مصر او حتی په هند او جاوا (اندونیزیا) کې ستر لاریونونه وشول.

* په هند او جاوا کې: زرګونو مسلمانانو غونډې وکړې او د ایتالوي توکو د پرېکون (بایکاټ) غږ یې وکړ. * مصر او شام: ورځپاڼو د فاشیستانو پر وحشتونو سختې نیوکې وکړې. * اروپایي ملاتړ: بریتانوي او نورو استعمارګرو هېوادونو د "اروپایي یووالي" له مخې د ایتالیا ننګه وکړه او د مسلمانانو د غږ د غلې کولو هڅه یې وکړه. د کډوالو لویه څپه:

د اټکل له مخې، د ایتالیا د دې ظلمونو له امله له ۲۰۰ زرو څخه تر ۳۰۰ زرو پورې لیبیایي وګړي هجرت ته اړ شول. شاوخوا ۶۰ زره مصر ته، ۲۰ زره تونس او الجزایر ته او زرګونه نور سوډان او صحرا ته لاړل. دا چې دومره لوی شمېر خلک خپل کور او جایداد پرېږدي او په صحرا کې مرګ ته غاړه ږدي، پخپله د دې ثبوت دی چې د ایتالویانو ظلم تر کومه حده و. ایتالیا هڅه کوله چې دا خبرونه له نړۍ پټ کړي او نړیوالو ته یې ویل چې هر څوک لیبیا ته تللی شي او حالت لیدلی شي، خو په عمل کې یې د مصر او لیبیا پولې تړلې وې ترڅو هیڅ خبر بهر ونه وځي.

نهم: د اسلامي مطبوعاتو رول؛ په طرابلس کې د ايټالوي وحشتونو په اړه د امير شکيب ارسلان مقاله: اسلامي نړۍ په پيل کې د هغو ظلمونو او وحشتونو څخه ناخبره وه چې په ليبيا کې د ايټالوي بربريانو لخوا روان وو. ايټالويانو ادعا کوله چې دوی هلته د مدنيت او پرمختګ لپاره تللي، خو په حقيقت کې هغوی د دې خاورې د وروسته پاتې کولو او تباهي لپاره راغلي وو. نړۍ خبره شوه چې فاشيستي ايټاليا له ۸۰ زرو څخه ډېر ليبيايي عرب له "جبل الاخضر" څخه په زور د "سرت" دښتو ته انتقال کړل او د هغوی حاصلخيزه ځمکې يې د ايټالوي کډوالو لپاره لاندې کړې.

نړۍ خبره شوه چې ايټالوي پوځ کفره او د هغې شاوخوا سيمې د بې گناه خلکو او مجاهدينو له وژلو وروسته ونيولې. د ايټاليا مطبوعاتو په ډېر بې شرمۍ سره خپرول چې د دوی پوځ د قبائلي مشرانو سل (۱۰۰) بنځې اسيرې کړې دي. موږ په خپله مجله کې له هغوی وپوښتل چې په جگړه کې د بنځو په اسير کولو وياړ کول کوم ډول تمدن دی؟ د نړۍ او په ځانګړي ډول د عربو په کلتور کې پر بنځو تېری او د هغوی بې حرمتي يو تور داغ دی، خو ايټاليا چې ځان د اروپا د تمدن زانګو بولي، د بربريت داسې حد ته ورسېده چې تاريخ يې مثال نه لري. هغه کسان چې د ايټالوي ځواکونو له عام وژنې څخه په معجزوي ډول ژوندي وتلي، لاندې حقايق بيانوي:

۱. د کفرې عام وژنه: کله چې ايټالوي ځواکونو پر کفرې بريد وکړ، الوتکو پر بې دفاع سپين ږيرو، بنځو او ماشومانو بمبار وکړ. سرتېرو ته درې ورځې اجازه ورکړل شوه چې په کورونو، بازارونو او جوماتونو کې هر ډول جنايت وکړي. هغوی عالمان او مشران ووژل، د بنځو خېټې يې وڅېرلې او د کفرې تر ۷۰ ډېرې معززي کورنۍ يې په بشپړ ډول له منځه يووړې.
۲. په مقدساتو تېری: ايټالوي سرتېرو د سنوسيه طريقې "التاج" (مدرسه) په شرابخانه بدله کړه؛ هلته يې د مسلمانانو د نابودۍ په خوشالۍ کې شراب وڅښل، قرآن کریم يې په غوږلو کې د آسونو تر پينو لاندې وغورځاوه او د ساينسي او ديني کتابونو له پاڼو څخه يې د ډوډۍ پخولو لپاره د سون توکو په توګه کار واخيست. په دې پېښه کې تر ۲۰۰ ډېر مجاهدين شهيدان شول چې په نوملړ کې يې شيخ صالح العباديه، الحاج سليمان بومطاوي او نور لوی مشران شامل وو.
۳. لوټ تالان او ويجاړۍ: ايټالويانو د خلکو ټول خوراكي توکي، پسونه او

غواگاني د خپل پوځ لپاره په زور واخيستل، د خلکو د کورونو فرنيچر او حتی د بنځو کالي او زيورات يې هم لوټ کړل. کله چې ځينو مشرانو له ايټالوي قومندان څخه وغوښتل چې د دې ظلم مخه ونيسي، هغوی يې د "خاين" په نوم سمدستي په ډزو ووژل.

۴. د سرت دښتې ته شړل: ايټالويانو هغه ۸۰ زره عربان چې له خپلو شنو ځمکو څخه يې شړلي وو، د سرت داسې وچې دښتې ته بوتلل چې نه هلته اوبه وي او نه واوبه. د هغوی مالونه له تندې او لوړې مړه شول. ايټالوي حکومت هر کس ته د ورځې يوازې دوه فرانکه ورکول چې د يوې کورنۍ لپاره هيڅ نه وو. په دې لاره کې چې به هر څوک له ستريا يا ناروغۍ پاتې کېده، ايټالوي سرتېرو به په وينو کې لت پت پرېښود او وژل به يې. ۵. د ځوانانو او ماشومانو برخليک: له ۱۵ تر ۴۰ کلونو پورې ځوانان يې په زور په خپل پوځ کې شامل کړل، خو تر ټولو دردوونکې دا وه چې د ۱۴ کلونو شاوخوا ماشومان يې له خپلو ميندو او پلرونو څخه په زور جلا کړل او ايټاليا ته يې واستول ترڅو هلته يې په مسيحي دين واړوي (نصراني يې کړي).

يو مهم خبرداری:

د ايټاليا هدف په لېبيا کې د اسلامي عنصر له منځه وړل دي، ترڅو لېبيا په ايټاليا بدله کړي او بيا پر مصر بريد وکړي. هغوی چې پيل کې د عثماني خلافت له "ظلم" څخه د خلاصون او لېبيا ته د ازادۍ ورکولو ژمنې کولې، نن يې هر څه لغوه کړي او يوازې وینه تويوي. زه پر ټولو مسلمانانو غږ کوم چې دا حقايق درک کړي. ځينې خلک د اروپا د "عدالت او ازادۍ" فلسفې وايي او د مسلمانانو د وروسته پاتېوالي لامل مذهبي تعصب بولي؛ خو حقيقت دا دی که مسلمانان متحد نه شي او له خپلې خاورې دفاع ونه کړي، د هغوی برخليک به هم د طرابلس په څېر وي. د شلمې پېړۍ په تمدن کې د ايټاليا دا عمل د شرم وړ دی او هغوی بېرته د منځنيو پېړيو بربريت ته ورگرځېدلي دي.

وحشي ايټالويانو پر هيڅ چا، که هغه مشر و که کشر، رحم ونه کړ؛ هغوی پر ازاديو تېری وکړ، پر بنځو يې تېری وکړ او د خلکو عزتونه يې پايمال کړل. دا ټول کارونه هغوی د مسلمانانو د خپلو او د خپل غچ اخيستونکي روح د تسکين

لپاره کول.

ایټالویانو ډېر عام خلک او د قبایلو مشران په زندانونو کې واچول. د "فوايد" قبېلې مشر شیخ سعد الفایدي د هغوی د دغو کارونو مخالفت او غندنه وکړه، خو ایټالویانو هغه له خپلو ۱۵ ملګرو سره یوځای وواژه؛ ځینې یې د الوتکې له لارې له ۴۰۰ متره لوړوالي څخه راوغورځول. کله به چې له الوتکې څخه یو تن راوغورځول کېده، ایټالوي سرتېرو به د خوبسې نعرې وهلې. نامتو ډنمارکي خبریال کنوډ هولمبو (Knud Holmboe)، چې اسلام یې منلی و او په هغه وخت کې یې لېبیا ته سفر کړی و، دا ټولې شکنجې او ظلمونه په خپلو سترګو لیدلي وو. هغه وایي:

«ما ۲۰ تنه عربان ولیدل چې په زنځیرونو تړل شوي وو... سرتېرو د خپل افسر په امر له کومې محکمې پرته هغوی په دار وځړول. د دې وحشتناکو مناظرو زما پر روح ډېر بد اغېز وکړ؛ ما فکر نه کاوه چې د ایټالیا په څېر یو هېواد چې د اروپا د تمدن دعوه کوي، دومره وحشي واوسي. دا هغه جنايتونه دي چې تاریخ به یې په تورو پاڼو کې ولیکي او د تل لپاره به د ایټالیا پر تندي د شرم داغ وي.»

د لېبیا د عیسوي کولو هڅې (تتصیر):
ایټالیا غوښتل چې د فرانسې په څېر، چې په مراکش کې یې د مسلمانانو د عیسوي کولو هڅه کوله، په لېبیا کې هم تبلیغیان خپاره کړي. هغوی په طرابلس، بنغازي او ټولو کلیو کې کلیساګانې جوړې کړې ترڅو اسلام له منځه یوسي. هغوی تر فرانسې هم وړاندې لارل او ماشومان یې د میندو له غیرو په زور واخیستل او ایټالیا ته یې ولېږل ترڅو په مذهبي مدرسو کې عیسویان وروزل شي، له خپل هېواد او کلتور څخه په بشپړ ډول جلا شي او په فاشستي او کلیسایي فضا کې رالوی شي.

د ایټالوي فاشیزم سیاست د دین او عقیدې له منځه وړل او له جوماتونو څخه د مسلمانانو لرې کول وو. موسولیني په خپلو ویناوو کې په ډاګه کړه چې غواړي ۳ میلیونه ایټالویان د لېبیا په حاصلخیزو ځمکو کې مېشت کړي. هغوی د پاچا په حکم د خلکو، د اوقافو او د "سنوسي زاویاوو" ټولې ملکیتونه ضبط کړل ترڅو لېبیا یوازې د ایټالوي کاتولیکانو په ځای بدله کړي. ایټالویانو په بې شرمۍ سره ویل چې طرابلس او برقه پخوا د رومیانو (روما) وه،

نو باید بېرته د روميانو شي. هغوی ټولې نړيوالې معاهدې او هغه ژمنې چې له ادریس سنوسي سره یې کړې وې، ماتې کړې. هغوی ادعا کوله چې دا پوځي عملیات یوازې د "یاغیانو" د تنبیه لپاره دي، خو دا یو کمزوری دلیل دی؛ په نړيوال عرف کې هغه څوک چې له خپل حق او وطن څخه دفاع کوي یاغي نه، بلکې مجاهد او مبارز دی. د امیر شکیب ارسلان پایله او وړاندیزونه: زه خپل دا مضمون په دې خاطر نه ختموم چې مسلمانان په خپلو هېوادونو کې د مېشتو ایټالویانو څخه غچ اخیستلو ته وپاروم؛ ځکه موږ غچ اخیستونکي نه یو او نه هم د فاشیستانو په څېر جاهلان یو. زموږ اخلاق اجازه نه راکوي چې پر کمزورو ځواک وکاروو. خو زما وړاندیزونه دا دي: ۱. په هر هېواد کې د "مسلمانو ځوانانو ټولنه" باید د ایټالیا د دغو جنایتونو پر وړاندې اعتراض وکړي. ۲. د "ملتونو ټولنې" (عصبة الامم) ته باید سخت اعتراضی لیکونه واستول شي او په نړيوالو رسنیو کې دا حقایق خپاره شي.

د امیر شکیب ارسلان لارښوونې او د لېبیا د قضیې ملاتړ:

هغه مسلمانان چې په رگونو کې یې توده وینه بهیږي، باید لاندې ګامونه پورته کړي:

* ۲. د ملتونو ټولنې ته شکایت: ټولې اسلامي سیمې باید په بیرني ډول د "ملتونو ټولنې" ته خپل اعتراضونه واستوي او په خپلو ځایي ورځپاڼو کې یې خپاره کړي.

* ۳. په قاهره کې د ختیځو هېوادونو رول: په قاهره کې مېشتې ختیځې ډلې باید د ایټالوي فاشیزم ظلمونه وغندي او نړيوالو ته یې ورسوي. * ۴. د ټولو اسلامي هېوادونو دنده: په مصر، سوریه، عراق، سعودي عربستان، هند او جاوا (اندونیزیا) کې ټولې اسلامي او عربي ټولنې باید د لېبیا د قضیې په اړه خپله دنده ترسره کړي.

* ۵. ولسي غونډې: په اسلامي ښارونو کې باید ولسي غونډې وشي او د جوش لرونکو ویناوو له لارې د ایټالیا تېری بیان او د غاصب دښمن د ماتې نعري ووهل شي.

* ۶. اقتصادي بایکات: ټول مسلمانان باید د ایټالیا پر هر ډول توکو، کښتيو او سیاسي او ټولنیزو اړیکو بندیز ولګوي او د ایټالوي توکو د څارنې لپاره ولسي

کمېټې

جوړې

کړي.

* ۷. د کتابگوټو چاپول: د اېټاليا د جنايتونو په اړه بايد په انگليسي، فرانسوي، جرمني او اېټالوي ژبو په زرگونو کتابگوټي او پاڼې چاپ او په ټوله اروپا او نړۍ کې وويشل شي. هر مسلمان بايد دا پاڼې په واټونو کې وځړوي او په خپل کور کې يې هم ولگوي ترڅو د لېبيايي وروڼو کړاوونه هېر نه کړي.

ای مسلمانانو! مه وايئ چې دا يوازي د طرابلس او لېبيا کيسه ده؛ که نن تاسو

له خپل ځان، پټ او دين څخه دفاع ونه کړئ او دا ثابته نه کړئ چې تاسو ژوندي ياست، نو سبا به همدا ناورين ستاسو پر سر هم راشي. په اوسني وخت کې قلم ستاسو وسله ده، په خپل صبر او همت سره له خپلو مقدساتو دفاع وکړئ.

لوزان - د ۱۹۳۱ کال د اپريل ۷مه / امير شکيب ارسلان

لسم: د عمر المختار ليک امير شکيب ارسلان ته:

کله چې د امير شکيب ارسلان مقالې خپرې شوې او اسلامي نړۍ کې يې غوغا جوړه کړه، د جبل الاخضر شهيد او اتل سيد عمر المختار هغه ته د مننې دا ليک واستاوه:

< «د مسلمانانو له خدمتگار، عمر المختار څخه، مجاهد امير او زموږ ورور
امير شکيب ارسلان ته!

< تر سلامونو وروسته؛ موږ ستاسو هغه ليکنې ولوستلې چې د اېټاليانو د ظلمونو او وحشتونو په اړه مو په خورا روان قلم کښلې وې. زه او ټول مجاهدين وروڼه له تاسو څخه د زړه له کومې مننه کوو. هغه څه چې تاسو د اېټاليانو د جنايتونو په اړه ليکلي، دا د سمندر يو څاڅکی دی. که د هغوی ټول ظلمونه نړۍ ته بيان شي، شايد هيڅ غوږ يې له ډېر وحشت څخه باور ونه کړي. مگر حقيقت همدا دی او الله شاهد دی. موږ د خپل دين او وطن دفاع ته ولاړ يو او پر الله توکل کوو؛ لکه څنگه چې الله فرمايي: (وكان حقاً علينا نصر المؤمنين) يعنې پر موږ دا حق دی چې له مؤمنانو سره مرسته وکړو.

< ۲۰ ذی الحجة ۱۳۴۹ هـ ق»

< د عمر المختار د ليک ارزښت

شکيب ارسلان په دې ليک تبصره کړې چې خلک په هغو پېښو چې په طرابلس کې تېرې شوې، د ډېر (وحشت) له امله باور نه شي کولای. د عمر المختار په ليک کې څو مهم ټکي شته:

* تواضع: هغه ځان ته د "مسلمانانو خدمتگار" ويلي، چې د هغه د اخلاص نښه ده.

* مجاهد صفت: شکیب ارسلاڼ ته يې د "مجاهد" خطاب کړی، ځکه هغه په قلم او عمل کې د لېبیا د مجاهدينو ملگری و. * د عقيدې تړون: هغه د "مسلمانانه ورورولي" ياده کړې، چې دا تر ټولو ځمکنیو اړيکو لور ده.

په مصر کې د "مسلمانانو ځوانانو ټولنې" هم يو ستر بيان خپور کړ چې په هغه کې يې د اېتاليا لخوا د لېبیا د ولس د نسل وژنې او محوه کولو پالیسي غندلې وه، ترڅو دا غبر د ملتونو ټولنې او ټولې نړۍ ته ورسوي. **د اېتالوي فاشيزم جنايتونه او د نړۍ غبرگون:** ۱. د جبري کډوالۍ سياست:

په مصر کې داسې دردونکې منظرې وليدل شوې چې هيڅ انسان ترې سترگې نه شي پټولی. په سلگونو ماشومان، ښځې او سپين ږيري د اېتالويانو د ظلم له امله خپلو مېنو پرېښودو ته اړ شول او په دښتو کې لالهانده شول. که د مصري نخلستانو د مامور او د هغه د کسانو مېړانه نه وي چې هغوی يې وژغورل، نو دا ټول به له لورې او تندې مړه شوي وو. ۲. په سمندر کې د مړو غورځول: لا زموږ سترگو د وچې د دغو مظلومانو اوښکې وچې شوې نه وې چې د "سلوم" په ساحل کې د سمندر څپو يو بل وحشتناک منظر رابښکاره کړ؛ سمندر د ۱۴ لېبيايي کډوالو جسدونه ساحل ته راوويستل چې ټول په يو ځنځير سره تړل شوي وو.

۳. په کفره کې وحشت: خبرونه راغلل چې د کفرې "مدرسه" چې خلک يې يوازي په عبادت بوخت وو، اېتالوي الوتکو بمبار کړه. وروسته پوځ پرې بريد وکړ، د حاملو ښځو خېټې يې ور وڅيرلې، مالونه يې لوټ کړل او د خلکو عزتونه يې تالاو کړل. په دې پېښه کې د شيخ ابو شنه او شيخ عمر په څېر لسگونه عالمان شهيدان شول. کله چې د سيمې مشران د دغو وژنو د بندولو غوښتنې لپاره اېتالوي قوماندان ته ورغلل، هغه امر وکړ چې ټول د پسونو په څېر ورته حلال کړي. ۴. له الوتکو راغورځول:

يو بل بي ساري وحشت دا و چې اېتالويانو د "فوايد" کورنۍ مشر شيخ سعد او ۱۵ نور عربان په الوتکو کې له ځان سره پورته کړل او بيا يې يو يو له اسمانه راوغورځول ترڅو په داسې مرگ ووژل شي چې تاريخ يې ساري نه لري.

۵. د ځمکو غصب او لوړه:

اېتالويانو له "جبل الاخضر" څخه ۸۰ زره عربان د "سرت" وچې دښتې ته وشړل او د هغوی ۲ لکه هکتاره حاصلخيزه ځمکه يې اېتالوي کډوالو ته ورکړه. تر دې وړاندې په ۱۹۲۴ کال کې هم ۴ لکه ۲۰ زره هکتاره ځمکه په زور غصب شوې وه. شړل شوي خلک په داسې حال کې له خپلو سيمو ووتل چې د خوراک لپاره يې هيڅ نه لرل؛ حکومت هغوی ته په ورځ کې يوازې ۲ فرانکه (بې ارزښته پيسې) ورکولې چې د زړه چاودون د بېوزلۍ ژوند و. د کډوالۍ پر مهال به چې هر څوک له ستړيا په لاره کې پاتې کېده، په مرمۍ به ویشتل کېده.

۶. د ماشومانو تښتول او په زور عيسوي کول:

اېتالويانو له ۳ څخه تر ۱۴ کلونو پورې ماشومان له ميندو واخيستل او اېتاليا ته يې د "زده کړو" په پلمه واستول ترڅو هلته عيسويان وروزل شي. له ۱۵ څخه تر ۴۰ کلونو پورې ځوانان يې په زور په خپل پوځ کې شامل کړل ترڅو د خپلو هېوادوالو په ضد جگړه وکړي. همدا راز پر ملايانو امر شوی و چې په جوماتونو کې به د اېتاليا پاچا ته دعاگانې کوي.

۷. د غدر او خيانت:

اېتالوي حکومت به څو ځله د بښنې او امان اعلان وکړ، خو کله به چې د قبایلو مشران ورغلل، هغوی به يې شهيدان کړل. د دغه غدر قربانيان د خليفه بن عسکر، شيخ عبيده الصرماني او لسگونو نورو مشرانو په څېر کسان وو. يو ۹۰ کلن عالم شيخ صالح العوامي يې په ۱۹۲۳ کې ونيو او په زندان کې يې تر هغې وساتل چې مړ شو او په نامعلوم ځای کې يې خښ کړ.

د څېړنې غوښتنه او لاسليکونه:

د اسلامي نړۍ مشران او عالمان دا جنايتونه پر هر مسلمان تېری بولي او له "ملتونو ټولنې" (League of Nations) څخه غوښتنه کوي چې په لېبيا کې د دغو نسل وژنو د څېړلو لپاره يو خپلواک نړيوال کميسيون وټاکي. لاسليک کونکي:

۱. محمد الشرفاوي.
۲. خليل الخالدي (د) فلسطين د شرعي محكمي رييس).
۳. محمد رشيد رضا (د) "المنار" مجلي بنسټ اېښودونکی).
۴. محمد عبداللطيف دراز (د) الازهر عالم).
۵. د قاهرې د مسلمانو ځوانانو ټولنه.
۶. محمد تقی الدين الهلالي (په هند کې د ادبياتو استاد).

... او نور گڼ شمېر عالمان.
د علمي شتمنۍ لوتل:

اېټالوي سرتېرو د "سنوسي" کتابتون چې يوه ستره علمي خزانه وه، لوت کړ. هغوی کتابونه د خوړو پخولو لپاره وسوځول. وروسته ۴۰ لاریو او بې شمېره اوبسانو پاتې کتابونه بنغازي او اېټاليا ته انتقال کړل. په دې توگه اېټالوي فساد په لېبيا کې هېڅ شی روغ پرې نه بنود.

د برقه قصاب او د اغزن تار دېوال:
 کله چې د "برقه" (Cyrenaica) ټول اوسېدونکي ونيول شول او په کمپونو کې بندي شول او د "کفرې" واحه هم اشغال شوه، نو د برقه قصاب (گرازياني) يوازي يو هدف درلود: د لېبيا او مصر ترمنځ د اغزن تار د داسې يو دېوال جوړول چې دا دواړه سيمې په بشپړ ډول سره جلا کړي. هغه د دې کار لپاره له اېټاليا څخه خصوصي شرکتونه راوغوښتل او له جرمني څخه يې ځانگړي وسايل راوړل. گرازياني د بنديانو له کمپونو څخه په لسگونو زره کارگران په زور راوستل او د دورو (قمچينو) تر سيوري لاندې يې پرې کار کاوه. دا اغزن تار له مديتراني بحيرې څخه تر "جغوب" پورې تقريباً ۳۰۰ کيلومتره اوږد و.

گرازياني په دې لاره کې پوځي مرکزونه جوړ کړل چې په پرمختللو وسلو سمبال وو. هغه دا دېوال په برېښنا (بجلي) سمبال کړ ترڅو د شپې لخوا هم هېڅوک ترې تېر نه شي. که چا به هڅه کوله، نو له دوو سختو جنگونو سره به مخ کېده: يو د تارونو پرې کول او بل له ځان څخه دفاع، چې دواړه په يو وخت کې ناممکن وو. د عمر المختار او گرازياني مقابله: مجاهدينو خپل جهاد ته دوام ورکړ. گرازياني په خپل کتاب کې ليکلي چې ده د برقه د واکمنۍ په ۱۸ مياشتو کې له عمر المختار سره ۲۶۰ ځلي مخامخ جگړه کړې ده. مجاهدينو په خورا مېړانه دفاع او بريدونه کول. گرازياني د مجاهدينو د مقاومت په وړاندې حيران او ناهيلي شوی و. هغه خپلو

افسرانو ته ویل: «عمر المختار یو بوډا سړی دی، هغه به نن یا سبا په طبعي مرګ مري، موږ باید د هغه د مرګ ساعت ته انتظار وکړو.»

د ځنگلونو د سوځولو شیطاني پلان:

گرازياني یو وخت پرېکړه وکړه چې د "جبل الاخضر" (شنه غره) ټول ځنگلونه وسوځوي، ځکه مجاهدين په دغو ځنگلونو او غارونو کې پټېدل او پر اېتالويانو یې بریدونه کول. خو د بنغازي یو مشر صالح بک المهدوي له گرازياني سره وکتل او هغه یې له دې کاره منع کړ. صالح بک گرازياني ته وویل:

< «تاسو غواړئ دا هېواد اباد کړئ، خو د ځنگلونو په سوځولو سره به دا خاوره د تل لپاره شاړه شي. په عثماني دوره کې هم قبایلو بغاوت کړی و او حکومت غوښتل ځنگلونه وسوځوي، خو سلطان اجازه ورنه کړه او ویې ویل چې زه د خلکو تاوان له خپل جیب څخه ورکوم خو ځنگلونه مه سوځئ.» >

< صالح بک په دې خبرو گرازياني قانع کړ چې له دغه "جنوني" تصمیمي څخه تېر شي.

گرازياني که څه هم په وچه، سمندر او اسمان کې ستر ځواک درلود، زندانونه او دارونه یې لرل، خو د مجاهدينو او د هغوی د ستر مشر (عمر المختار) په وړاندې یې ځان کمزوری احساساوه. هغه د ماتې په درشل کې و او نږدې و چې استعفا ورکړي، خو د الله په تقدیر عمر المختار اسیر شو.

درېیم بحث:

د عمر المختار د ژوند وروستی ورځې او د هغه نیول کېدل

لومړی: احمد الشریف او د محمد اسد لېبیا ته لېږل

د (The Road to Mecca) کتاب لیکوال، محمد اسد په حجاز کې له سید احمد الشریف (د سنوسي تحریک مشر) سره پېژندلي وو او د هغه له شخصیت څخه ډېر اغېزمن شوی و. محمد اسد وايي: «په ټوله عربي جزیره کې ما د سید احمد په څېر بل څوک دومره نه دی خوښ کړی؛ ځکه هغه د خپلو لوړو اهدافو لپاره بې کچې قرباني ورکړې وه.»

احمد الشریف د لېبیا د مجاهدينو د حال معلومولو لپاره محمد اسد غوره کړ. محمد اسد دا ستونزمنه دنده ومنله. احمد الشریف یو قرآن کریم چې په ورېښمین ټوکر کې نغښتی و، راواخیست او له محمد اسد څخه یې قسم واخیست چې د لېبیا له مجاهدينو سره به وفادار پاتې کېږي.

له عمر المختار سره ليدنه:

محمد اسد د مصر له دښتو څخه د لېبيا "جبل الاخضر" (شنه غره) ته داخل شو. هغه د عمر المختار د ليدو كيسه داسې كوي: «ما وليدل چې يو سړی را روان دی او دوه كسان ورسره مرسته كوي (وروسته پوه شوم چې هغه لس ورځې وړاندې په جگړه كې ټپي شوی و). د سپوږمۍ په رڼا كې مې هغه په روښانه ډول وليد: يو متوسط قد لرونکی، پياوړی سړی و چې د واورې په څېر سپينه ږيره يې لرله. د هغه په سترگو كې د زړورتيا او درد نښې وې. كله چې مې ورسره روغېر وكړ، د هغه د لاسونو په فشار كې مې يو ځانگړی ځواک احساس كړ. هغه راته وويل: "زما زويه، ښه راغلاست!"»

يو تريخ خبر:

كله چې عمر المختار د احمد الشريف ليك ولوست، هغه يې د درناوي په نښه پر خپل سر كېښود. محمد اسد ورته وويل: «سيد احمد يو نوی پلان لري؛ كه موږ وكولاى شو له "كفرې" څخه د وسلو او خوراك لاره برابره كړو، نو اېتالويان ماتولى شو.»

عمر المختار په داسې حال كې چې په مسكا كې يې ناهيلي او تريخوالی و، وويل: <«كفره...؟ موږ كفره له لاسه وركړه. اېتالويانو دوه اونۍ وړاندې هغه ونيوله.»>

<دا خبر د محمد اسد لپاره ډېر ټكان وركوونكى و، ځكه د هغوى ټول پلانونه پر "كفره" ولاړ وو. عمر المختار يو كس ته اشاره وكړه چې له كفرې څخه تښتېدلى و، ترڅو د هغه ځاى د سقوط كيسه وكړي. هغه سړي په ډېر ارام غږ، خو په داسې مخ چې د وحشت نښې په كې ښكارېدې، د كفرې د سقوط دردونكي كيسه پيل كړه.

د كفرې د سقوط وحشت:

هغه سړي چې له كفرې څخه تښتېدلى و، محمد اسد ته خپله كيسه داسې بيان كړه: «دښمن په دريو ډلو كې له دريو خواوو پر موږ بريد وكړ؛ هغوى زغروال گاډي او درنې توپې لرلې. الوتكو يې په ټيټ پرواز كې پر كورونو، جوماتونو او د خرما پر بڼونو بمونه غورځول. موږ يوازې څو سوه وسله وال لرل، نور ټول ښځې، ماشومان او سپين ږيري وو. موږ كور په كور دفاع وكړه، خو هغوى ډېر پياوړي وو.»

ما په بنونو کې ځان پټ کړی و، ټوله شپه مې د هغو بنځو چيغې اورېدې چې اېټالوي او اريترایي سرتېرو ورباندې تېری کاوه. بله ورځ یوې سپین سري بنځې ماته اوبه او ډوډۍ راوړه او راته یې وویل چې اېټالوي جنرال ټول ژوندي پاتې شوي کسان د "سید محمد المهدی" د قبر مخې ته راټول کړي وو. هغه د هغوی په وړاندې د قرآن کریم یوه نسخه راواخیسته، ویې څیرله او تر پینو یې لاندې کړه او په کبر سره یې وویل: "اوس خپل بدوي نبي ته ووايئ چې که کولای شي، ستاسو مرسته وکړي!" بیا یې امر وکړ چې د خرما ونې پرې کړي، کوهیان ونړوي او د "سید احمد البدوي" په کتابتون کې ټول کتابونه وسوځوي. بله ورځ یې یو شمېر عالمان او مشران په الوتکه کې لوړ یووړل او له اسمانه یې لاندې راوغورځول.»

د عمر المختار پرېکړه او مېړانه:
کله چې دغه سري خپله کیسه ختمه کړه، عمر المختار په نرمۍ سره محمد اسد ته وویل: «زما زویه! ته وینې چې موږ واقعاً خپل پای ته نږدې شوي یو. موږ ځکه جنگېرو چې د خپل دین او ازادۍ لپاره جنگېدل پر موږ فرض دي، ترڅو یا تېریگر وباسو او یا پخپله مړه شو. موږ بله لاره نه لرو.» محمد اسد ورته وویل: «خو سیدي عمر! ایا دا به غوره نه وي چې تاسو مصر ته په شا شئ؟ هلته به کډوال راټول کړئ او یو پیاوړی ځواک به جوړ کړئ. زه پوهېږم چې بریتانویان (په مصر کې) نه غواړي اېټالویان یې تر څنګ دومره پیاوړي وي.»

عمر المختار ځواب ورکړ:
< «نه زما زویه، دا خبره اوس ګټه نه لري. دا پنځلس شل کاله وړاندې ممکنه وه. اوس بریتانویان زموږ لپاره یو ګوته هم نه بنسټوي او اېټالویان هوډ لري چې موږ تر پایه وځپي. که زه او زما ملګري اوس مصر ته لاړ شو، بیا به هیڅکله بیرته راستنېدو ته پرې نه بنسټول شو. موږ څنګه کولای شو خپل قوم بې سرپرسته پرېږدو چې د الله دښمنان یې وډاري؟»
< د عمر المختار مېلمه پالنه:

په همدې وخت کې د محمد اسد ملګری "زید الشمری" د اوبو له مشکونو سره راغی. کله چې عمر المختار پوه شو چې هغه د "شمر" له قبیلې څخه دی، په موسکايي وویل: «زما د نیکونو له خاورې (عربي جزیرې) څخه ښه راغلاست! نو ته د "حاتم طایي" له قبیلې یې، چې تر ټولو سخي سړی و.» هغوی ته یې لږه خرما د خوراک لپاره کېښوده او بیا یې وویل چې باید حرکت وکړي ځکه د دښمن پوځي مرکز ته نږدې دي.
د احمد الشریف او محمد اسد وروستی لید:

محمد اسد له عمر المختار سره تر ليدنې اته مياشتې وروسته خبر شو چې هغه اېتالويانو نيولی او په دار کړی يی دی. هغه په مدينه منوره کې له "سيد احمد الشريف" سره د خپل وروستي ليد يادونه کوي: «يو ځل بيا د هغه ستري جنگيالي مخې ته ودرېدم او د هغه لاس مې ښکل کړ چې کلونه يې توره وهلي وه. احمد الشريف په داسې حال کې چې ډېر غمجن و او غږ يې ټيټ شوی و، وويل: "بختور اوسې زما زويه... يوه کال تېر شو، موږ په دې کال کې خپلې هيلې له لاسه ورکړې، خو په هر حال الحمدلله."» سيد احمد الشريف په داسې حال کې چې خپل سپين برنوس (چوپانه) يې په ځان راټوله کړي وه، په پټه خوله يې وويل: «کاش موږ عمر المختار ژغورلی وی. کاش موږ هغه قانع کړی وی چې په وخت مصر ته هجرت وکړي.» محمد اسد ځواب ورکړ: «هيچا سيدي عمر نه شو ژغورلی، ځکه هغه پخپله نه غوښتل چې وژغورل شي. هغه مرگ ته تر هغه برياً غوره گڼله چې په تېښته تر لاسه شي. ما دا خبره هغه وخت درک کړه چې له هغه څخه رخصتېدم.»

دويم: زمری اسير کيږي:

عمر المختار په "جبل الاخضر" (شنه غره) کې د ټولو ستونزو او محاصرې سره سره د اېتالويانو په وړاندې مقاومت ته دوام ورکړ. د هغه عادت دا و چې په کال کې يو ځل د خپلو مجاهدينو مرکزونه وگوري. کله چې هغه د تفتيش لپاره وتلو، نو له ځان سره به يې يو پياوړی ساتونکی ځواک اخيست، خو کله چې د الله له لوري د هغه د شهادت وخت راغی، په دغه سفر کې يوازې له ۱۰۰ سپرو کسانو سره ووت، چې وروسته يې ۶۰ تنه بيرته رخصت کړل او يوازې له ۴۰ کسانو سره د دښمن د سيمو په لور روان شو. په جبل الاخضر کې د "وادي الجريب" په نوم يوه لويه دره ده چې تېرېدل ترې ستونزمن او ځنگلونه يې ډېر دي. کله چې عمر المختار له خپلو ملگرو سره د دغې درې له لارې تېرېده، اېتالوي جاسوسانو خبر ورکړ. دښمن په خورا چټکۍ سره دره محاصره کړه. عمر المختار چې کله ځان په محاصره کې وليد، نو پرېکړه يې وکړه چې يا به لاره پرانيزي او يا به د شهادت مقام ته رسېږي. په دره کې سخته جگړه وشوه. د مجاهدينو په ډزو کې ډېر اېتالويان ووژل شول او ډېر مجاهدين شهيدان شول. په دې نېټه کې د عمر المختار پر لاس مرمی ولگېده او ټپي شو، په همدې حال کې يې اس (آس) هم مړ شو او د هغه پر روغ

لاس راپټوت، چې د راوتلو لاره يې بنده کړه. هغه مهال چې عمر المختار نيول کېده، د هغه د حال ژبه دا وه:

< «زه اسير شوم، خو زما ملگري بې وسلې نه وو / زما د غږ له هيبت څخه به د ځنگله زمریان تېښتېدل. >
 < په جگړه کې زما له سطوت او هيېته څوک ناخبره نه دي / نه زما اس کمزوری و او نه يې سپور ناشی. >
 < خو کله چې د الله قضا او نېټه راوړسيري / هيڅ تدبير او احتياط له تقديره نجات نه شي ورکولی. >
 < يو مجاهد "بن قویش" چې کله وليدل مشر يې بند پاتې دی، په خپلو ملگرو يې غږ وکړ: «هغه شی چې موږ ته يې په درد خوړل (عمر المختار) شاته پاتې شو!» هغوی بیرته د خپل مشر د ژغورلو لپاره برید وکړ خو ډېری يې شهیدان شول. اېټالوي سرتېرو پر ټپي شوي "زمری" برید وکړ، په پیل کې يې هغه نه پېژانده خو وروسته یو غداره (خاین) هغه وپېژانده. هغه يې سمدستي بنغازي ته یووړ. د دښمن اعتراف د عمر المختار پر عظمت:

جنرال گراسیاني په خپلو یادښتونو کې لیکي: «د ۱۹۳۱ کال د سپټمبر پر ۱۱مه خبر راغی چې عمر المختار نیول شوی. دا سړی د وخت یوه کیسه (اسطوره) وه چې زرگونه ځله له مرګ او اسارت څخه بچ شوی وه. زموږ د سرتېرو په منځ کې هغه د سپېڅلتیا او درناوي خاوند و، ځکه هغه په برقه کې د اسلامي انقلاب فکر کوونکی مغز او وهونکي زړه و.»
 گراسیاني وړاندې وایي: «عمر المختار یو عرب مشر و چې پر خپلې عقیدې يې پوره باور درلود. هغه له نورو توپیر درلود؛ یو دینداره، سختګیر او پر خپل دین متعصب شیخ و، خو د قدرت پر مهال ډېر رحم کوونکی و. زموږ په وړاندې هیڅکله نرم نه شو او یوازې د خپل هېواد په ګټه يې خبره کوله. هغه هیڅکله له خپلو اصولو سره خیانت ونه کړ او تل د درناوي وړ و.»
 گراسیاني د عمر المختار حلیه (ظاهري بڼه) داسې بیانوي: «هغه متوسط بدن او پراخې اوږې لرلې. د سر ویښتان، ږیره او بریتونه يې د واورې په څېر سپین وو. په خورا لوړ ذکاوت او پوهې سمبال و. هغه یو فوق العاده پاکه نفس (نزاهت) درلوده او مال او دولت ته يې هیڅ ارزښت نه ورکاوه. هغه فقیر و او له دې دنیا څخه يې د خپل دین او وطن له مینې پرته بل هیڅ نه لرل.»

درېم: په بنغازي زندان کې د المختار اچول:

کله چې اسير (بندي) اتل بنغازي ته ورسېد، اېتالويانو هيڅ خبريال ته د هغه د ليدلو يا خبر خپرولو اجازه ورنکړه. د بندر په غاړه په سلگونو کسان راټول شوي وو، خو هيڅوک د وسله والو عسکرو له امله هغه ته نږدې نه شول. هغه يې په يو ځانگړي موټر کې د "بنغازي مرکزي زندان" ته يووړ او هلته يې په يوه وړه او يوازېنۍ کوټه (زنزانه) کې بندي کړ. د "ارامه برقه" کتاب ژباړن ابراهيم سالم عامر وايي: «زه هم په هغه وخت کې د بنغازي په زندان کې بندي وم. کله چې يې عمر المختار راوست، محلي ساتونکي يې لري کړل او پر ځای يې سختدريځه اېتالوي او اريتريايي عسکر وټاکل. د هغه په کوټه کې يو د لرگي بستر و او پر ځمکه يوه زړه غالۍ وه. عمر المختار غالۍ دېوال ته نږدې کړه او پر ځمکه کېناست. کله چې د زندان مدير د کوټو ليدلو ته راغی او هغه يې پر ځمکه ناست وليد، زه يې د ترجمان په توگه وغوښتم چې له ده وپوښتم ولې پر ځمکه ناست دی؟» عمر المختار د يو زمري په څېر په درانه او هيبتناکه غږ ځواب ورکړ: < «ده ته ووايه چې زه پوهېږم چيرته کېنم، دی دې زما غم نه خوري، دا د ده کار نه دی!» > مدير چې کله دا ځواب واورېد، رنگ يې زير شو او زه يې په قهر بيرته خپل ځای ته ولېږلم. خو زما زړه له خوښۍ باغ باغ شو چې د عمر المختار داسې مېړنۍ ځواب مې واورېد. له گراسياني سره د المختار خبري:

وحشي جنرال گراسياني وايي: «له سوسي څخه بنغازي ته د سفر پر مهال المختار راته وويل چې څنگه ونيول شو. کله يې چې اس وويشتل شو او دی راپېوت، بنی لاس يې مات شو. ده هڅه وکړه چې ځنگل ته ځان وباسي خو زمور عسکرو محاصره کړ. هغه په ډېر خپگان وويل چې ملگرو يې د ده د ژغورلو لپاره ډېرې قربانۍ ورکړې، خو د دښمن د ډېرښت او د باروتو (ذخيري) د کمښت له امله بريالي نه شول.» عمر المختار گرازياني ته په ډاگه کړه: < «زما نيول کېدل د جهاد د ختمېدو په مانا نه دي. زما پر ځای نور مشران شته چې جهاد ته به دوام ورکړي (لکه شيخ حمد بوموسی، عثمان الشامي، عبدالحميد العبار او يوسف بورحيل). زه له تاسو سره ځکه جنگېږم چې زما دين ماته د تېريگرو په وړاندې د جهاد امر کړی دی.» > المختار ثابت ايمان او عقیده

گرازياني په خپل کتاب کې ليکي چې عمر المختار دا تاريخي کلمې وويلي:
 < «زما اسارت د الله په حکم او علم کې و. اوس زه ستاسو په لاس کې يم، الله
 چې څه غواړي هغه به راسره وکړي. خو دا په ياد ولرئ: ما هيڅکله دا فکر نه
 وکړی چې تاسو ته ځان تسليم کړم، که هر څومره فشار واى، خو د الله مشيئت
 همداسې و.»

< دا د عمر المختار د "قضا او قدر" په اړه هغه پياوړې عقیده وه چې اسلام يې
 درس ورکوي. هغه په دې قرآني ايتونو روزل شوی و چې فرمايي:
 < «مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ
 نَبْرَأَهَا...» (هيڅ مصيبت په ځمکه يا ستاسو په ځانونو کې نه راځي مگر دا چې
 هغه له پيدا کېدو مخکې په کتاب (لوح محفوظ) کې ليکل شوی وي...) <
 عمر المختار د رسول الله ﷺ دا حديث په عمل کې ثابت کړ چې: «پوه شه! که
 ټول امت سره يو ځای شي چې تاته گټه ورسوي، نشي يې رسولی مگر هغه څه
 چې الله درته ليکلي وي، او که ټول سره يو ځای شي چې تاته زيان ورسوي، نشي
 يې رسولی مگر هغه څه چې الله درته مقدر کړي وي.»

څلورم: په زندان کې د عزت او مېړانې موقفونه:
 د ۱۹۳۱ کال د سپټمبر پر ۱۴مه، ايټالوي چارواکو هڅه وکړه چې عمر المختار
 په ذهني ډول مات کړي. هغوی "شارف الغرياني" (چې له ايټالويانو سره يې
 نرمښت درلود) ته وويل چې المختار ستا د ليدلو غوښتنه کړې. کله چې شارف
 زندان ته ورغی او د دواړو ترمنځ چوپتيا خپره شوه، شارف يو متل ووايه:
 «پېښه شوې ده (بندي شوی يې) او باز په دام کې نه نښلي.»
 عمر المختار خپل سر پورته کړ، په ځير ځير يې ورته وکتل او ويې ويل:
 < «الحمد لله! د هغه ذات حمد کوم چې له هغه پرته پر بل چا د ناخوښه پېښو
 شکر نه ايستل کېږي. زه د الله پر قضا او قدر ايمان لرم او د صبر او تسليم په
 فضيلت پوهېږم. زه دلته له ناستې ستړی يم، ووايه څه غواړي؟» <
 کله چې شارف وويل چې زه ستا په غوښتنه راغلی يم، المختار په خورا بریا
 او د غره په څېر په ثبات سره وويل:
 < «ما ته نه يې غوښتی او نه به دې هيڅکله وغواړم، زه له هيڅ چا څخه هيڅ
 هيله او حاجت نه لرم.» <
 < شارف الغرياني په داسې حال کې له زندانه ووت چې ډېر غمجن و. کله چې
 ترې وپوښتل شول چې المختار څه ډول جامې اغوستي وي؟ نو هغه د يو شعر

په لوستلو ځواب ورکړ:

«پر هغه داسې جامې وې چې که ټولې په یو فلس (وړې پیسې) هم وتلل شي، نو د فلس ارزښت به ترې زیات وي / خو په دغو جامو کې داسې یو روح و، چې که د نړۍ له نورو روحونو سره وتلل شي، نو د ده روح به تر ټولو لوړ او لوی وي.»

پنځم: عمر المختار د ظالم گراسیاني په وړاندې:

الله جل جلاله داسې مقدر کړې وه چې د ایمان دغه لوړ غر (عمر المختار) د یو خوار او پست فطرت له انسان په وړاندې ودریږي چې نوم یې گرازیاني و. گرازیاني یو داسې کس و چې د خپل شهرت لپاره یې هر ډول ظلم کاوه. گرازیاني په خپلو یادښتونو کې د المختار په اړه لیکي:

«کله چې هغه زما د دفتر دروازي ته راغی، داسې راته ښکاره شوه چې زه د هغو زرگونو مجاهدینو شخصیت په کې وینم چې ما په صحرايي جگړو کې لیدلي وو. لاسونه یې په زولنو کې وو، پر سر یې خپل توکر (جړد) راخور و، د سمندري سفر له امله ډېر سترې ښکارېده، خو داسې سړی و چې د نورو په څېر نه و؛ د هغه هیبت او وقار داسې و چې ما احساس کاوه یو ستر شخصیت مې په وړاندې ولاړ دی.»

د هغوی ترمنځ تاریخي خبرې اترې:

* گرازیاني: ولې دې له ایټالوي حکومت سره دومره سخته جگړه کوله؟

* عمر المختار: ځکه زما دین ماته د دې امر کړی و.

* گراسیاني: ایا ته هيله من وې چې په دومره لږو امکاناتو به موږ له برقي وباسې؟

* عمر المختار: نه، دا ناشوني وه.

* گراسیاني: نو هدف دې څه و؟

* عمر المختار: هدف مې یوازې دا و چې تاسو له خپلې خاورې وباسم، ځکه تاسو غاصبان یاست. جگړه پر موږ فرض ده او بریا یوازې د الله له لوري ده.

* گراسیاني: خو ستاسو کتاب (قرآن) وايي چې ځانونه په خپلو لاسونو هلاکت ته اچوئ؟

* عمر المختار: هو، همداسې ده.

* گرازیاني: نو بیا ولې جنگېدې؟

* عمر المختار: لکه څنګه مې چې وویل: د خپل وطن او دین لپاره.

بیا گراسیاني هڅه وکړه چې په ده تورونه ولګوي او ویې ویل چې ته د "سنوسي"

تحريک لپاره جنگېدې چې ستاسو مالونه يې خوړل، نه د دين لپاره. خو المختار په خپلو ځوابونو کې د يو غره په څېر ثابت پاتې شو.

د غره ثبات: عمر المختار د گراسياني په وړاندې:

عمر المختار گراسياني ته په ډېر غوسه ناک نظر، لکه يو زړور زمری چې خپل بنکار ته گوري، وکتل او ويې ويل:

«ته چې څه وايي هغه رښتيا نه دي. ته حق لري چې هر ډول گومان وکړي، خو روښانه حقيقت دا دی چې زه ستاسو په وړاندې د خپل دين او وطن لپاره جنگېرم، نه د هغه څه لپاره چې ته يې وايي.»

گراسياني پوښتنې پيل کړې:

* گراسياني: ولې دې سوله ماته کړه او پر (قصر بن قدین) دې د بريد امر وکړ؟

* عمر المختار: ځکه ما يو مياشت وړاندې مارشال (بادوليو) ته ليک لېږلی و، خو تر اوسه يې هيڅ ځواب رانکړ.

* گراسياني: نه، تا د خپل ځان په ګټه سوله ماته کړه؛ دا دی ستا هغه بيانیه چې په مصري اخبارونو کې ستا په لاسليک خپره شوې! (المختار لومړی سر ښکته کړ او فکر يې وکړ).

* عمر المختار: هو، هغه بيانیه ما خپره کړې، خو دليل يې دا و چې تاسو د سولې شرطونه نه منل. (بيا يې له ډېرې ستړيا سر ښکته کړ).

* گراسياني: ايا تا د پيلوټانو (هوېر او بياتي) د وژلو امر کړی و؟

* عمر المختار: هو، په جگړه کې د ټولو تورونو او پېښو مسؤليت د مشر وي، او جگړه خو جگړه ده.

* گراسياني: دا به سمه وای که دا يوه حقيقي جگړه وای، نه لکه ستا دا غلاوې او وژنې!

* عمر المختار: دا ستا نظر دی، خو زه بيا هم وایم چې جگړه، جگړه ده.

* گراسياني: ستا د دغه دريځ له امله اوس د ايټالوي حکومت د بڅښنې هيڅ هيله پاتې نه شوه.

* عمر المختار: (مکتوب/مقدر!) دا هر څه د الله په قضا او قدر کې ليکل شوي

وو. کله چې زما اس راوغورځېد او زه ونيول شوم، شپږ مرمی راسره وې؛ ما کولای شول دفاع وکړم او هغه کسان ووژنم چې زه يې نيولم، او حتی ما کولای شول

ځان پخپله ووژنم.

* گراسياني: نو ولې دې ونه کړل؟

* عمر المختار: ځکه داسې مقدر شوي وو چې دا هر څه بايد وشي.

د "سپېڅلي" شخصيت هېب:

گراسياني په خپلو يادښتونو کې ليکي:

«ما ورته اشاره وکړه چې کبني. کله چې زما مخې ته پر څوکی کښاست، خبره يې راته ښه ښکاره شوه. هغه په ډېر ثبات مخې ته کتل، غږ يې له ژورو راوتلو او په خورا سکون يې خبرې کولې. ما بيا له ځان سره فکر وکړ: دا يو سپېڅلی (قدیس) دی! ځکه د دين او جهاد په اړه د هغه خبرې ښودله چې هغه يو رښتینی مؤمن دی چې په ډېره جذبه خبرې کوي.»

بيا گراسیاني ترې وپوښتل:

* گراسیاني: ته په خپل نفوذ سره په څو ورځو کې مجاهدين تسليمی ته مجبورولای شې؟

* عمر المختار: هيڅکله! زه يو اسير یم، هيڅ نشم کولای. موږ قسم کړی چې يو په بل پسې به مړه شو، خو وسله به کېږدو. ما هيڅکله چا ته سر نه دی تیت کړی او دا تاسو ته هم ثابتې ده.

* گرازياني: (د المختار عيکني ورته وښودلې) ايا دا پېژنې؟

* عمر المختار: هو، دا زما دي، په (وادي السانيه) جگړه کې رانه لوېدلې وې.

* گرازياني: له همغې ورځې زه باوري وم چې ته به زما لاس ته راځي.

* عمر المختار: (تقدير!) ايا دا ماته بيرته راکوي؟ ځکه بې له دې ښه نه وينم. که څه هم اوس چې زه پخپله ستا په لاس کې یم، د دې به څه گټه وي؟

* گرازياني: ايا ته اوس هم ځان د الله له لوري ساتل شوی گنې او د يوې حقې قضیې لپاره

* عمر المختار: هو، په دې کې هيڅ شک نشته. الله تعالى فرمايي: "قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا" (ووايه: موږ ته به هيڅ نه رارسېږي مگر هغه څه چې الله راته ليکلي وي).

د زمري وقار او د گرازياني وېره

گرازياني المختار ته وويل: «زما د ځواکونو په وړاندې له نالوت څخه تر جبل الاخضر پورې ټولو مشرانو يا ماته خوړه، يا ووژل شول او يا وتښتېدل، خو هيڅ يو يې زما لاس ته ژوندی رانغی. ايا دا عجيبه نه ده چې ته، چې د زمانې اسطوره او د نه ماتېدونکي سړي په توگه پېژندل کېدې، نن زما په وړاندې اسير يې؟»

عمر المختار په خورا قوت او عزم سره ځواب ورکړ:

< «دا د الله مشيئت او اراده ده.»

< گرازياني وايي: کله چې هغه د تلو لپاره پاڅېد، پر تندي يې داسې نور ځلېده چې زما زړه ورته وښوېد. زه چې د نړۍ او صحراگانو د جگړو اتل وم او په

"صحرا د زمري" مي شهرت درلود، شونډې مي رپرډېډې او يو ټکی مي هم نشو ویلی. هغه داسې زما له دفتره ووت چې ما په خورا درناوي ورته کتل. المختار غوښتل لاس راکړي، خو لاسونه يې په زولنو کې وو. لکه څنگه چې شوقي (شاعر) وايي:

< «شهزاده (المختار) د خپلو درنو زولنو په شرنگ کې راغی / لکه هغه زمري چې په خپلو پنځو کې رنګه مار راکاري.» >

< **شپږم: د عمر المختار محاکمه:**

د ۱۹۳۱ کال د سپتمبر پر ۱۵مه، مازديگر پنځه بجې د بنغازي په "برلمان برقه" کې يوه نمايشي محکمه جوړه شوه. د دې محکمې نمايشي توب له دې معلومېدو چې اېټالويانو لا يوه ورځ مخکې د اعدام رسي او ځای (داره) چمتو کړې وه. د محکمې جريان:

کله چې د عمر المختار استنطاق پيل شو، لومړی ترجمان (نصرت هرمس) د المختار له هيښته دومره اغېزمن شو چې ژبه يې بنده شوه او محکمه يې پرېښوده. بيا يو بل ترجمان (لمبروزو) راوستل شو. المختار په خورا زړورتيا د محکمې د هرې ادعا ځواب ورکاوه.

کله چې مدعي العموم د اعدام غوښتنه وکړه، د دفاع وکیل (کاپټن لونټانو)، چې يو اېټالوی افسر و، داسې وويل:

< «زه د يو اېټالوي عسکر په توګه له عمر المختار څخه کرکه لرم او که په جګړه کې مې ليدلی وای، حتماً مې وژلو. خو اوس چې د هغه دفاع کوم، د هغه د سپينې ږيرې او عمر له امله د اعدام پر ځای د عمري بند غوښتنه کوم.» >

< خو کله چې وکیل ته د خبرو اجازه ورنکړل شوه، هغه په تنده لهجه وويل:

< «دا عمر المختار چې ستاسو په وړاندې ولاړ دی، د دې خاورې زوی دی او دا خاوره يې د پلار او نيکه ده. هر چا چې دا خاوره په زور نيولې، هغه د ده دښمن دی او دی حق لري چې د خپل دين او وطن لپاره تر مرګه وجنگېږي. دا هغه حق دی چې طبيعت او انسانيت ورکړی دی.» >

< په سالون کې شورماشور جوړ شو او وکیل ته وويل شول چې لنډې خبرې وکړي. هغه په پای کې وويل: «تاريخ به ستاسو په اړه قضاوت وکړي، تاريخ رحم نه کوي.» >

د اعدام حکم او د المختار ځواب:

قاضي له لنډې مشورې وروسته د اعدام حکم واوراوه: «عمر المختار بايد تر هغې په دار وځړول شي چې ساه يې ووهي.» کله چې دا حکم المختار ته وژباړل شو، هغه په خدا سره په خورا مېړانه وويل: < «حکم د الله دی، نه ستاسو دا درواغجن حکم. موږ د الله يو او هغه ته ورگرځو (إنا لله والله وإنا إليه راجعون).» < دا محکمه يوازې يو ساعت او پنځلس دقيقې روانه وه. د بنمن د المختار په زړورتيا حيران پاتې شو، خو د الله اراده همدا وه چې هغه ته د شهادت مقام ورکړي. لکه څنگه چې قرآن فرمايي: < «وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ...» (او ستاسو رب چې څه غواړي پيدا کوي يې او غوره کوي يې...)

< اووم: په گران هېواد کې د جهاد د شيخ اعدام:

د ۱۹۳۱ کال د سپتمبر پر ۱۶مه، د چهارشنبې په ورځ سهار نهه بجې، اېټالويانو د بنغازي سويل ته په "سلوق" سيمه کې د جهاد د شيخ او د شنه غره د زمري د اعدام حکم پلي کړ. اېټالويانو د خپلې خست له امله و غوښتل چې د خلکو په زړونو کې وېره خپره کړي؛ نو د بنغازي مشران او د بېلابېلو سيمو شاوخوا ۲۰ زره عام خلک يې په زوره راټول کړل ترڅو د دغه اتل اعدام په خپلو سترگو وگوري. ډاکټر العنيزي، چې په خپله په دغه ورځ د شاهدانو په ډله کې و، وايي: «اېټالويانو موږ ټول په زوره راوستلو. زه له غمه دومره ناروغ شوم چې د خپل اتل ليدل مې پر دار نشول زغملی. عمر المختار په خورا ډاډه گامونو او نادره شجاعت سره، په داسې حال کې چې د شهادت کلمه يې پر ژبه وه، د دار رسې ته نږدې شو. هغه په مسلسل ډول تکرارول: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ.»

د هغه په څېره کې د شهادت د زيری خوښي ښکارېده. کله چې هغه د دار تختې ته پورته شو، اېټالوي الوتکو په خورا ټيټ پرواز سره په فضا کې غبرونه پيل کړل، ترڅو خلک د عمر المختار وروستۍ خبرې ونه اوري. خو هغه څوک چې ورته نږدې وو، ويل يې چې المختار په ډېر آرامه غږ د لمانځه آذان کاوه. کله چې جلاد د دار رسې د هغه په غاړه کې واچوله، ده دا مبارک ايت تلاوت کړ: < «يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً» < (ای ډاډه نفسه! خپل رب ته ورگرځه په داسې حال کې چې ته له هغه راضي

يې او هغه له تا راضي دی.)
 < د المختار له سیرت څخه اخیستل شوي درسونه:
 د عمر المختار له ژوند او شهادت څخه موږ د ننني ژوند لپاره ډېر عبرتونه
 اخیستلای شو:

۱. د ایمان قوت: د هغه د شخصیت اصل دا و چې یوازې له الله څخه یې وېره لرله. کله چې یو انسان له الله پرته له بل چا وېره ونه لري، هغه په رښتیني مانا ازاد وي.

۲. د قضا او قدر منل: هغه په دې باور و چې مرګ یوازې د الله په اجازه دی. ځکه خو یې د مرګ په وړاندې هیڅ وېره نه لرله.
 ۳. اخلاص او له شهرت څخه لرېوالی: المختار د شهرت او مال په لټه کې نه و. هغه د اېتالویانو هیڅ مالي وړاندیز ونه مانه او خپل ټول ژوند یې په جهاد کې تېر کړ.

۴. سمه پوهه: هغه په خپل دین سم پوهېدو؛ داسې نه و چې یوازې عبادت وکړي او له جهاده لاس واخلي، بلکې دین یې یو مکمل نظام ګاڼه. د دښمن اعتراف:

حتی د هغه دښمنانو هم د هغه په عظمت اعتراف وکړ. برېتانوي ورځپاڼې "تایمز" د ۱۹۳۱ کال د سپټمبر پر ۱۷مه په خپله مقاله کې ولیکل: «اېتالویانو په خپله حمله کې یو لوی بریالیتوب ترلاسه کړ؛ هغوی د سنوسي مجاهدینو تر ټولو هیبتناک سړی "عمر المختار" ونیو او اعدام یې کړ. هغه یو داسې سړی و چې د اېتالیا هیڅ مالي ډالۍ یې ونه منله، د خپل دین لپاره یې خپله ټوله هستي قرباني کړه او له کفارو سره یې تړونونه یوازې د کاغذ ټوټې ګڼلې. هغه د خپلې دیني جذبې او شجاعت له امله د هر چا د پام وړ و.»

د دښمن اعتراف: د باطلو په وړاندې د حق غلبه یو اېتالوي د هغه په اړه ویلي: «عمر المختار یو مخلص او ځیرک انسان و، هغه په برقه کې د انقلاب عقل او زړه و.»
 بل اېتالوي وايي: «د هغه لاسته راوړنه حیرانوونکې وه؛ هغه نهه کاله له فاشېستي اېتالیا سره داسې چریکي جګړه وکړه چې هیڅکله ضعیفه نه وه. د عمر المختار او د هغه د پیروانو په وجود کې ننگ، سربښندنه او شهادت یو خورا نجیب او لوړ صفت و.»

لکه څنګه چې وايي: «د فضیلت او کمال لوړه درجه دا ده چې دښمنان دې هم پرې اعتراف وکړي.»

د عمر المختار د شخصیت خلاصه:

د عمر المختار ژوند يوازې جگړه نه وه، بلکې هغه د علم، دعوت او پر اسلامي روحيه د خلکو د روزنې يو مرکز و. هغه د سنوسي تحريک له مخکښانو څخه و. کله چې د جهاد غږ پورته شو، هغه پر خپل اس سپور شو او خپله وسله يې واخيسته. سره له دې چې امکانات يې کم او د دښمن ځواک خورا زيات و، خو د ايمان لوړوالي هغه ته د غره په څېر ثبات ورکړی و. عمر المختار يوه داسې مدرسه ده چې بايد په علمي، دعوتي، روزنيز او جهادي اړخونو کې مطالعه شي. هغه له هغه څه ډېر لور دی چې موږ يې په اړه لیکو. اسلام داسې اتلان روزلي او روزي به يې. د راتلونکي نسل لپاره يو پيغام

گرانه وروره! اسلام له خپلو پيروانو څخه داسې مېړني جوړوي چې نه يوازې د جگړې په ډگر کې، بلکې د ظالمانو او جلايانو په وړاندې هم د غره په څېر کلک ولاړ وي. دا د عمر المختار تاريخي موقفونه بايد په زرو (سرو زرو) وليکل شي او نوي نسل ته وښودل شي. که څه هم نن يهود، نصارا او ظالم حکمرانان هڅه کوي چې د الله نور مړ کړي، خو الله د خپل نور بشپړونکي دی. لکه څنگه چې الله تعالى فرمايي:

< «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ...» (الله له هغو کسانو سره چې ايمان يې راوړی او نېک عملونه يې کړي، وعده کړې چې هغوی به په ځمکه کې خپل خليفه ګان کړي...) >

اتم: د عمر المختار په (مړينه) کې د احمد شوقي مرثيه:

د عربو د شاعرانو امير، احمد شوقي، د عمر المختار په ياد کې دا تاريخي قصيده ويلې چې ځينې بيتونه يې دادي:

* رَكَزُوا رُفَاتَكَ فِي الرِّمَالِ لَوَاءً ... يَسْتَنْهَضُ الْوَادِي صَبَاحَ مَسَاءٍ
(ستا هډوکي يې په شګو کې د يو بيرغ په څېر ودرول، چې سهار او ماښام دا دره (هېواد) پاڅون ته راوبولي.)

* يَا وَيْحَهُمْ نَصَبُوا مَنَاراً مِنْ دَمٍ ... يُوْحَىٰ إِلَىٰ جَيْلِ الْعَدِّ الْبَغْضَاءِ
(افسوس پر دوی! دوی له وینو څخه داسې يوه مناره جوړه کړه چې راتلونکي نسل ته به د دښمنۍ پيغام ورکوي.)

* خُيِّرَتْ فَأَخْتَرْتَ الْمَبِيتَ عَلَى الطَّوَى ... لَمْ تَبْنِ جَاهاً أَوْ تَلَّمْ ثَرَاءَ
(تاته انتخاب درکړل شو، خو تا په لوړه کې شپې تېرول غوره کړل؛ نه دې مقام جوړ کړ او نه دې شتمني ټوله کړه.)

* إِنَّ الْبُطُولَةَ أَنْ تَمُوتَ عَلَى الظُّمَاءِ ... لَيْسَ الْبُطُولَةُ أَنْ تَعْبَ الْمَاءَ
(اتلولي دا ده چې په تنده کې (د حق لپاره) مړ شي، دا اتلولي نه ده چې ډېرې

اوبه وڅښي او په عيش کي يې تېرې کړې.)
 * اَتَى الْأَسِيرُ يُجْرُ ثَقْلَ حَدِيدِهِ ... أَسَدٌ يُجَرِّجُ حَيَّةً رَقْطَاءَ
 (اسير راغی په داسې حال کې چې د خپلو زولنو دروندوالی يې کاره؛ لکه يو
 زمری چې يو داغدار مار له ځان سره راکاري.)
 * سَبْعُونَ لَوْ رَكِبْتَ مَنَاكِبَ شَاهِقٍ ... لَتَرَجَّلتَ هَضْبَاتُهُ إِعْيَاءَ
 (اویا کاله عمر! که دا بار د یو لور غره پر اوږو ایښودل شوی وای، غونډی
 به یې له ستړیا راپوتی وای.)
 * تَخَيَّرُوا الْحَبَلَ الْمُهِينَ مَنِيَّةً ... لِلَّيْثِ يَلْفُظُ حَوْلَهُ الْحَوَاءَ
 (دوی د هغه زمرې لپاره چې د ساه اخیستلو په حال کې و، د دار سپکه رسی
 غوره کړه.)

د احمد شوقي د قصیدې پاتې برخه:
 ما ولیدل چې د "تمدن" لاسونو (اشاره استعمارګرو ته) کله د حق په نړولو او
 کله په جوړولو کې بی رحمي وکړه.
 دوی د هر چا لپاره په خپلو هېوادونو کې حقوق وټاکل، مګر د هغو کسانو لپاره
 چې د ظلم منلو ته نه ټیټېدل او د کمزورو لپاره یې هیڅ حق پرېښود.
 اې نږدې ولسه! ایا زما غږ اورې؟ چې زه د شهید عمر په ماتم کې مرثیه ووايم؟
 یا دا چې مصیبتونو ستا خوله تړلې او ستا غوږونه یې د خبرو له اورېدلو محروم
 کړي دي؟
 مشر (عمر المختار) لار، مګر ته (ولس) تلپاتې یې؛ نو خپل سړي وڅېره او
 (صالح) مشران وټاکه.
 خپل سپین ږيري د جګړې له سختو کارونو څخه ارام کړه، او دا درانه بارونه د
 خپلو ځوانانو پر اوږو کېږده.
 د استاد نعمان عبدالوهاب شعر (د شهید د لومړي تلین په مناسبت):
 دا داسې یاد دی چې په روحونو کې یې درد پټ دی، او داسې غم دی چې له امله
 یې کلکې ډبرې هم نرملېږي.
 د یو ولس رنځ د یوې قربانۍ په هډوکو کې پټ دی، او د یوې داسې سیمې ننداره
 ده چې په دښته کې بندي ده.
 د هغې مور اوبښکې چې د خپلو لاسو له وینو بهېدې، کله چې (د برقي
 سفاح/ګرازياني) برید کاوه او کورونه یې پناه وو.
 هغې د هغه اتل لپاره چیغې وهلې چې په زولنو کې بوول کېده، هغه چې ویل

يې: "زما ناموس، زما خاوره او زما دين!"
يو بي وسلې ولس ستاسو له غمه ولړزېد، كه څه هم د هېواد په هر گوټ كې د
زمریانو خالي وې.

د "جغوب" له وادۍ څخه يوه داسې كورنۍ راپورته شوه (سنوسي كورنۍ) چې
له الله سره په هدايت او يقين تړلې وه.
دا د امارت، وقار او تقوا كور و، چې هلته د عزم او عظمت معاملي كېدې.
اتلان د هغې تر بيرغ لاندې قطار شول او تېرې تورې يې راويستلې.
تر شلو كلونو پورې يې په داسې همت جهاد وكړ چې سترگو يې خوب ونه ليد.
دا د هغو كسانو صبر و چې د قيصر پاچاهۍ يې فتح كړې وې او پر حصارونو
ورختلي وو.

كه چېرې اسلام په خپل پخواني حالت واى او گاونډي د خپل كمزوري گاونډي
مرسته كولاى...

نو د جهاد اتلانو به په لوړه كې شپې نه تېرولې او نه به يې له ختيځ څخه مرسته
غوښتله په داسې حال كې چې هغوى بخل كاوه.
افسوس! هغه څوك چې د اس زين به يې ښايسته كاوه، نن څنگه په غچ كې بوول
كېږي؟

شهيد عمر بن مختار، هغه چې په هر زړه كې يې د مينې او حنين لمبې دي.
د هغه پاى د (جعفر طيار) د پاى په څېر دى، نو ځكه ماته د هغوى په اړه د
مرثيه ويل خوند راکوي.

د هغه سترگو وليدل چې اس يې مړ شو، فضا پرې تنگ شوه او مرمۍ لکه د
باران په څېر وربدې.

توره يې په بني لاس كې وه، كه لاس يې غوڅ هم شو، توره يې تر هغې ونه
غورځوله ترڅو چې اجل يې راغى.

څوك چې د الله لپاره جهاد كوي، حق پوهېږي چې هغه گټونكى دى كه څه هم
په ظاهره مظلوم ښكاري.

هغه له خپل هوډه ونه ګرځېد، كه څه هم مرګ د دار پر رسۍ ورته ولاړ و.
هغه د قاضيانو خبره رد نه كړه، بلكې په لوړ او غښتلي غږ يې وويل: "هو!"
(يعنې زه د الله رضا ته تسليم يم).

روح يې د ظلم پر رسي د خپل رب لور ته لار، او الله مقدر کړې وه چې داسې دې وي.

د ابوالخير الطرابلسي شعر:

د جهاد لور غر د "سولي" (د دښمن درواغجنه سوله) په نوم ونړول شو، او ازاد سړی د تيارو په ژورو کې پناه شو. د حق نښې هغه وخت له منځه لاړې چې کله د انسانانو په مېنو کې امنيت ولرېد. د دين اصول د کفر له امله ووژل شول او د اسلام د لارې مثالونه لرې شول. د گناه او سرغړونې قتل گاوي جوړې شوې او د پښو لاندې ځمکې وښوېدې. د ظلم او تېري عناصرو يو بل ته پناه يووړه... (شعر دوام لري).

د ابوالخير الطرابلسي د قصيدې پاتې برخه: کاشکې دا اسمان خبرې کولای او کيسه يې کړې وای چې د رزيلو خلکو (استعمارگرو) دسيسې څنگه جوړې شوې. کاش دا ځمکه همدا اوس وچاوډېدلای او دا رزيل تېريگر يې په خپله غېږه کې پټ کړي وای. اې شهيد! ته د عزت نښه، د پخواني مجد وارث او ډېر لور يې. اې شهيد! ته د هغه پوځ لپاره يوه نمونه او الگو يې چې په مخکښه کړښه کې جنگېږي.

الله تاته هوډ او صبر درکړ، او دا تېريگر يې په بې ننگۍ او شاتگ اخته کړل. الله تاته پاکه عقیده او سپېڅلتيا درکړه، او دا رزيلان يې په گناهونو کې ډوب کړل. د نړۍ ملتونو ستا د مقام د جلال په وړاندې په درناوي سرونه تيت کړل؛ خو پر دغو (دښمنانو) يې د ذلت او سپکاوي تر ټولو تيت مثالونه وځړول. اې شهيد! ته د غدر په لاس د اعدام تختې ته وړاندې شوې او د مرگ جام دې وڅښه؛ نو د سهار لمر له غمه پټ شو او د څوارلسمې سپوږمۍ په تياره کې ورکه شوه.

ته تلپاتې يې، که څه هم مرگ غواړي تا له منځه يوسي؛ ته هماغه "عمر" يې او د مرگ سترگې ستا له هيڅته پټې شوې دي. که هغوی تا هېر کړي، نو ستا اتیه کلن ژوند (او يا د جهاد اویا کلونه) به زمانې هيڅکله هېر نه کړي. تا پر خپلو اوږو د عزم تاج کېښود او په پوره کلکوالي دې پر دښمنانو غلبه وکړه. دوی له تا سره مقابله ونه کړه، بلکې دا د الله قضا وه چې ستا ژوند يې په شهادت پای ته ورساوه.

دوی تاته د ویاړ لباس واغوستلو او ته یې تر ټولو لوړ مقام ته پورته کړې (اعدام یې کړې، خو په اصل کې یې ستا مقام لوړ کړ). ستا پر مبارکه غاړه یې رسی واچوله او ستا ازاد جسم یې د دې لپاره پټ کړ چې د خلکو زړونه دردمن کړي. د دوی غدر داسې و لکه لېوه چې پر ګډور (پسه) رحم کوي؛ دا د وېرنکې بزدلي یو خبیثانه چل و. کله چې ستا کمزوری جسم پر دار وځړول شو، د اسمان ملایکو چیغې کړې. هغوی د لېوانو په څېر غبرونه وکړل چې: "راشئ او د دغه زړور مشر مړینه وگورئ!"

خو خلکو انکار وکړ؛ نو هغه کسان یې په درو او زور راوستل چې نه یې غوښتل د دغه ستر انسان د شهادت ننداره وکړي. دوی د مرګ ډولونه وډنگول، مګر دا ډولونه به هر کال د دښمنانو په وړاندې د چیغو په څېر غږېږي. د الله لعنت دې وي، د حق لعنت دې وي پر دغو کافرانو باندې! د سپین ږیرو، ماشومانو او د هغو میندو لعنت چې اولادونه یې ترې واخیستل شول؛ د دغو جنايتکارانو پر سر دې تر هغې لعنت وي ترڅو چې مړي له قبرونو راپورته کړي. د لیبیا د حُوان شاعر حسین الغنای شعر: زمانه او د هغې عمر به له منځه لاړ شي، او ټول مخلوقات به فنا شي. پېړۍ به د ژوند کتاب وتړي، خو د انسان یوازې "نیک سیرت" او ښه نوم به پاتې شي. په نړۍ کې تر ټولو تلپاتې یاد د هغه حُوان دی چې مېړانه او کلک عزم ولري.

د حسین الغنای د قصیدې پاتې برخه: د هغه (عمر المختار) موقف د وسلو د شرنګ په وخت کې داسې و، چې خپل روح یې د حق په لاره کې قرباني کاوه. کله چې سختو مصیبتونو هغه و ازمایه، نو صبر یې د حُان لپاره سپر (زغره) کړ.

د زمانې کړلېچونه او سختۍ، یا د هغې انصاف او نرمي، دواړه د هغه لپاره یو برابر وو (په هر حال کې ثابت پاتې و). د حق په دفاع کونکو کې تر ټولو مخکښ هغه حُوان دی، چې نسبت یې د "برقي" خاورې ته کږي. هغه د هغو توریالیو عربو او فاتحانو له نسله دی، چې مېړانه یې په فطرت او رګونو کې اخیښل شوې ده.

که چېرې د تاريخ د اتلانو نومونه اخيستل کېږي، لکه: عمر (رض)، خالد بن وليد، عقبه بن نافع او د هغوی ملګري صحابه کرام... او د هغوی په څېر د مسلمانانو هغه نخبگان چې د لومړنيو فتحو مشران او اتلان وو؛

نو د برقي دا ننګيالي "مختار" هم د هغوی يو جوړه او سيال دی، چې شهرت يې په ټوله نړۍ کې خپور شوی دی. هغه د مېړانې او ننگ په تله کې د هغو لويو فاتحانو په څېر دی، بلکې د هغه کلکوالی (د داسې سختو شرايطو له امله) تر نورو بېل او ځانګړی دی. په ژوند کې د هغه عقیده يوازې "جهاد" و، ترڅو د خپل ولس عزت او حرمت خوندي وساتي.

ته به هغه په سختو نالاميديو او يا په لويو سخاوتونو کې د داسې فضيلت او هيبت خاوند ومومي چې ساری به يې نه وي. که نورو خلکو په هوښيارۍ او مکر سره خپلې لارې موندلې، مګر د هغه لاره يوازې انصاف او عدل و. د الله د کتاب (قرآن) خبره د هغه لپاره اصل او قانون و، او د وسلې غږ د هغه سياست و.

هغه له خپل شرفه تېر نه شو چې پښه له رکابه وباسي او يا خپله توره پر ځمکه کېږدي.

هغه تر وروستي حده پر زين سپور، په وسله سمبال او ټوپک يې پر اوږه و. کله به چې دښمنانو برید کاوه، دی به يې په مخ کې ولاړ و او لومړنی مرمی به تل د ده له ټوپک څخه وتله. هغه به د دښمنانو پر کورونو ورختلو او هره غزوه به يې په بریا پای ته رسېدله. تر هغې چې د الله د قضا او حکم سره سم په شهادت ورسېد او دا يې نېکمرغه پای و.

که څه هم د جګړو اتل "عمر" وفات شو او لا يې خپل هدف (بشپړه ازادي) په سترگو ونه لیده، مګر د هغه مړينې د عربو او مسلمانانو په شعور کې داسې يو نور او مثال پيدا کړ چې عقیده ترې ځلېږي. دا مثال به د تاريخ په تورو لارو کې د خلکو لارښوونه کوي او هغوی به حق ته رسوي.

هغه په خپل دغه عمل سره روميانو (اېټالويانو) ته وښودله چې جهاد د هر مسلمان هيله او ارمان دی. او هغوی ته يې دا سبق ورکړ چې د زمريانو او بازانو ځاله پر بومو (چوغبڼو)

باندې حرامه ده چې پښې پکې کېږدي.
 اې د نېکو خلکو عمره! ستا کیسه د انسانانو روحونه تازه کوي.
 او ستا نوم د تلپاتې اتلانو په لیست کې دی، چې د عظمت او مجد کتاب ستا په
 کیسه باندې پای ته رسېږي.

نهم: وروستی سند؛ لېبیاي مجاهدينو ته د احمد الشریف لیک:

دا لیک احمد الشریف د لوی مجاهد يوسف بورحیل د هغې پاڼې په ځواب کې
 ولېږه چې هغه ته یې د عمر المختار د شهادت خبر ورکړی و او غوښتنه یې
 کړې وه چې د دغه ستر مسؤلیت لپاره نوی مشر وټاکل شي.
 د لیک متن:

«د لوراند او لورین الله په نامه.
 د الله تعالی له بنده، د اسلام له خدمتگار، احمد الشریف السنوسي څخه؛
 زموږ محترم او ښاغلی زوی، رښتیني مجاهد او هوښیار مشر، د عواقیرو د
 دورې قایم مقام شیخ عبدالحمید العبار او د عواقیرو ټولو زامنو ته، چې الله دې
 یې وساتي او حمایه یې کړي. امین.
 د الله تعالی سلامونه او رحمتونه دې پر تاسو وي. زه له الله څخه هیله لرم چې
 تاسو په هر ډول حالاتو کې د الله په حفظ او نصرت کې اوسئ. موږ هیڅکله
 تاسو له دعاگانو نه هېروو، په ځانګړې توګه د الله د کور (کعبې) په وړاندې او
 د رسول الله ﷺ په حضور کې.
 موږ ته د نایب العام سیدي عمر المختار (رحمه الله) د شهادت خبر راوړسېد،
 چې موږ یې بې حده غمجن کړو. الله دې ورته په فردوس جنت کې ځای ورکړي
 او د اسلام له لوري دې ورته غوره جزا ورکړي. هغه یو رښتینی او ناصح
 خدمتګار و. موږ د هغه پر شهادت خفه نه یو، ځکه هغه ژوندی دی (لکه څنګه
 چې قرآن فرمایي: هغه چا ته چې د الله په لاره کې وژل شوي، مړي مه وایئ،
 بلکې هغوی ژوندي دي). زموږ خپګان یوازې ستاسو له منځه د هغه د نشتوالي
 له امله دی. خو دا د الله امر دی او موږ یوازې د صبر کونکو خبره کوو: "إنا
 لله وإنا إليه راجعون".

عمر المختار شهید شو، خو د قیامت تر ورځې یې نېک عمل او ښه نوم پاتې
 شو. نو اې زما زامنو! په دین منګولي ټینګې کړئ او له ناهیلۍ او ناامیدۍ څخه
 ځان وژغورئ. د خلکو په بې ځایه خبرو پسې مه ځئ، بلکې د پخوا په څېر

خپلو هڅو ته دوام ورکړی او خپل کارونه یوازې د الله لپاره کړی. پوه شئ چې الله ستاسو سره دی او د صبر کونکو سره د نصرت وعده شوې ده. دا سختی چې تاسو یې وینئ، ان شاء الله ډېر ژر به ختمې شي. په دنیا کې به عزت او بریا وگورئ او په اخرت کې د الله رضا. موږ ستاسو د مشرۍ لپاره ستاسو غیرتي او مخلص ورور، شیخ یوسف بورحیل وټاکه. ان شاء الله تاسو به هغه د سیدي عمر په څېر او تر هغه هم غښتلی ومومئ، ځکه سیدي عمر په خپله ژوند کې هغه د دې مقام لپاره وړاندې کړی و. د هغه خبره ومنئ او مرسته ورسره وکړئ. که چا د هغه مخالفت وکړ، نو ملامتي دې پر خپل ځان وبولي. شیخ یوسف زما نایب دی، نو هغه ته په هماغه سترګه وگورئ چې ماته گورئ. یوالی وساتئ او له اختلافه ځان وساتئ، ځکه اختلاف ستاسو هیبت او قوت له منځه وړي. دښمن په دې نږدې وخت کې هڅه کوي چې تاسو له منځه یوسي، خو الله به یې مراد پوره نه کړي. ډېر ژر به د دښمن (اېټالیا) او فرانسې او نورو هېوادونو ترمنځ لویه جگړه پیل شي چې هغوی به له تاسو څخه بوخت کړي. بریا نږدې ده، نو استقامت وکړئ. زه به هم په خپله ټوله هڅه کوم چې ډېر ژر ځان تاسو ته راورسوم. زموږ سلامونه ټولو مجاهدينو ته ورسوئ. الله مو ساتونکی او ناصر اوسه.

۱۶ د جمادي الثاني، ۱۳۵۰ هجري قمري «د دې لیک ارزښت:

دا لیک ښيي چې د عمر المختار له شهادت وروسته هم د مبارزې روحیه ژوندی وه. احمد الشریف په دغه لیک کې مجاهدينو ته د اتحاد او نوي مشر (یوسف بورحیل) د اطاعت امر کړی ترڅو د استعمار په وړاندې صفونه کمزوري نشي.

لسم: اېټالیا هڅه کوي د عمر المختار له مړینې ګټه پورته کړي گرازياني په خپل کتاب "ارامه برقه" کې لیکي: «د عمر المختار د نیولو او اعدام خبر په هر ځای کې خپور شو؛ د ولسونو، زموږ د تر لاس لاندې کسانو، د یاغیانو (مجاهدينو) او حتی په مصر او نورو هېوادونو کې د مېشتو کډوالو ترمنځ. دې پېښې پر ټولو سخت اغېز وکړ. موږ پرېکړه وکړه چې له دغه فرصت څخه په ګټې اخیستنې د مجاهدينو د پاتې مشرانو ترمنځ ګډوډي رامنځته کړو.»

اشغال گرو د ۱۹۳۱ کال د سپتمبر پر ۱۷مه یوه اعلامیه خپره کړه او د الوتکو له لارې یې ۳۵ زره پانې په غرونو او کلیو کې وغورځولې، چې په کې لیکل شوي وو:

< «ستاسو لوی مشر عمر المختار چې شل کاله یې تاسو د ورانۍ او تباهی لور ته بوتللی، زموږ د فاتحو ځواکونو لخوا ونیول شو او اعدام شو. دا د هغه د عملونو سزا وه. اوس د اېتالیا سخاوتمند حکومت تاسو ته بیا خبرداری درکوي: که وسلې کېږدئ او تسلیم شئ، عفو به درته وشي، که نه نو ستاسو برخلیک به هم د عمر المختار په څېر وي. »

< خو د دغه کتاب ژباړونکی "ابراهیم بن عامر" په ځواب کې وایي: «ای جنرال! سبحان الله، څوک و چې خلک یې له خپلو مېنو وشرل؟ چا ۸۰ زره لېبیایان په زندانونو کې ووژل؟ ایا ته نه وي؟ عمر المختار شل کاله یوازې د دې لپاره جنگېدو چې ته او ستا غاصب ځواکونه له خپلې خاورې وشړي. »
په ورته وخت کې، مارشال بادوليو خپلو ځواکونو ته امر وکړ: «د عمر المختار مړینه باید زموږ پر تگلاره اغېز ونه کړي؛ زموږ شعار دا دی: مه درېږئ او رحم مه کوئ! تر وروستي مجاهده پورې تعقیب ته دوام ورکړئ ترڅو دا بغاوت په بشپړ ډول ختم شي. »

یوولسم: د یوسف بورحیل ټاکل او د جهاد پای

د عمر المختار له شهادت وروسته، مجاهدینو سمدستي غونډه وکړه او "شیخ یوسف بورحیل" یې د جهادي حرکت د عمومي مشر په توګه وټاکه. شیخ عبدالحمید العبار ته دنده وسپارل شوه چې ختیځو سیمو ته لار شي او خلک بېرته وسلوالي مبارزې ته وهڅوي.

مجاهدینو د خپل مشر شهادت د ناهیلۍ په ځای د عزم په توګه ومانه، خو اېتالیا خپلو وحشیانه بریدونو ته دوام ورکړ. په دې مرحله کې چې مشران او سپاره سرتېري کم شوي وو، د عبدالحمید العبار، یوسف بورحیل او عثمان الشامي په څېر اتلانو مقاومت کاوه.

د مصر پولې ته نږدې په یوه خونړۍ جګړه کې، مجاهدینو د اغزن تارونو څخه د تېرېدو هڅه وکړه. په دې نېسته کې:

* حمد بوخیر الله او یوسف بورحیل (د جهاد نوی مشر) شهیدان شول.

* عثمان الشامي ټپي او اسیر شو.

* یوازې عبدالحمید العبار وتوانېد چې په خپل اس له اغزن تارونو په مېراني سره تېر شي او مصر ته ځان ورسوي.

په دې سره د مجاهدینو ځواک مات شو او د لېبیا د جهاد هغه څپه ارامه شوه، خو هغوی د عقیدې او شرف لپاره یو داسې تاریخ پرېښود چې تر ابدې به ځلېږي.

د عبدالحميد العبار په اړه يوه شخصي خاطره د دې کتاب ليکوال ليکي: «کله چې زه ماشوم وم، ما عبدالحميد العبار په بنغازي کې ليدلی و. هغه به هره ورځ د سهار له لمانځه وروسته د خپل کور مخې ته ناست و او د قرآن تلاوت به يې کاوه. هغه مهال چې فساد ډېر و، د هغه د تلاوت غږ زما پر روح ډېر اغېز کاوه. کله مې چې له پلار نه وپوښتل، راته يې وويل: "زويه! دا شيخ عبدالحميد العبار دی، چې د دې هېواد له سترو مجاهدينو څخه دی." زما نيا چې په "مقرون" زندان کې بندي وه، ماته به يې د هغه د مېړانې او سربښندنې داسې کيسې کولې چې تر ننه مې په ذهن کې نقش دي. کله چې هغه وفات شو، ټول لېبيا يې په غم کې شريکه وه.»

دولسم: د ولس خپل او استبداد:

د عمر المختار او يوسف بورحيل له شهادت، د عثمان الشامي له اسارت او د عبدالحميد العبار له هجرت وروسته په لېبيا کې وسلوال جهاد د يو څه وخت لپاره ودرېد. اېتالوي استعمارگرو پر هېواد بشپړه ولکه وکړه او لېبيا يې د کلاگانو، اغزن تارونو، مصفح گاډو، الوتکو او څارونکو څراغونو په واسطه په يوه لوی زندان بدله کړه.

د ۱۹۳۲ کال په جنوري کې، د لېبيا اېتالوي واکمن "بادوليو" اعلان وکړ چې انقلاب په بشپړ ډول پای ته ورسېد. اېتاليا پرېکړه وکړه چې لېبيا د اېتاليا "څلورم ساحل" وگرځوي. په ۱۹۳۴ کال کې موسولينې په کبر سره وويل چې لېبيا به د فاشيزم د تمدن مرکز وي.

د ځمکو غصب او چور:

اېتالوي پانگوالو د لېبيايي مسلمانانو ځمکې او جايدادونه په خپلو کې وويشل. په زرگونو اېتالوي کورنۍ يې لېبيا ته راوستلې ترڅو هلته مېشتې شي. لېبيايي مسلمانان چې د هغو ځمکو اصلي مالکان وو، په خپلو ځمکو کې د اېتالويانو لپاره په مزدورانو او خدمتگارانو بدل شول.

اېتاليا د کوچيدلو لپاره داسې کورنۍ غوره کولې چې:

۱. د غرو شمېر يې له ۷ څخه زيات وي.
۲. روغتيا يې ښه وي او ليک لوست وکولای شي.
۳. د فاشېست گوند غړي وي.

کله چې دا کورنۍ بنغازي او طرابلس ته راوړسېدې، هغوی ته تيار کورونه، د

نورو غصب شوي کروندې، غواگاني، کچري، اوزار او حتی د یوې اونۍ خواړه او شمعي هم ورکړل شوي.

په دين او مقدساتو تېری:

ایټالويانو هڅه وکړه چې د لیبیا د خلکو اسلامي هویت له منځه یوسي * په بنوونځیو کې یې د مسیحیت تبلیغ پیل کړ او د قرآن کریم مدرسې (کتابونه) یې بند کړل.

* شرابخاني او د فحاشۍ مرکزونه یې زیات کړل.
* لیبیایي مسلمانان یې حج ته له تګ څخه منع کړل.
* تر ټولو بده پېښه: په طبرق کې ایټالوي قومندان قرآن کریم پر ځمکه وغورځاوه او د مسلمانانو په وړاندې یې په لغتو واهه او ویې ویل: "تاسو تر هغې انسانان نشئ کېدای ترڅو چې دا کتاب ستاسو په لاس کې وي."
* مارشال بادوليو امر وکړ چې د هغه د مانی د صالون په فرش باندې د "محمد" نوم نقش شي ترڅو خلک پرې پښې کېږدي.
د الله انتقام او د ایټالیا ماته:

خو الله تعالی د خپلو مجاهدینو انتقام واخیست. کله چې ایټالويانو فکر کاوه چې لیبیا یې د تل لپاره خپله کړه، دویمه نړیواله جګړه پیل شوه. دا د الله یو تقدیر و چې ظالمان یې په لیبیا ظالمانو ووځل. ایټالیا چې د موسولیني په مشرۍ د غنایمو په تمه جګړې ته ننوتې وه، له سختې ماتې سره مخ شوه. د ۱۹۴۳ کال د اپریل تر ۷مې پورې د ایټالیا او جرمني ټول ځواکونه له لیبیا څخه ووتل. لیبیایي ولس چې کلونه کلونه په مصر او نورو هېوادونو کې په جلا وطنۍ کې وو، بېرته خپلې خاورې ته راستانه شول. پاچا ادريس السنوسي په دې اړه وویل: «زه د الله شکر ادا کوم چې د دغو ظالمو ایټالويانو وتل مې په خپلو سترگو ولیدل.»

ایټالیا غوښتل چې په لیبیا کې مسلمانان له منځه یوسي، خو هغوی پخپله له

منځه لاړل مسلمانان پاتې شول. ګراسیاني غوښتل چې د المختار په اعدامولو

سره د هغه یاد پای ته ورسوي، خو ګراسیاني په ذلت کې مړ شو او المختار د
ټولو نسلونو لپاره د مېراني او جهاد په یو تلپاتې سمبول بدل شو.

یادونه:

دا کوچنی کتاب مې په موبایل کې ژباړلی او په موبایل کې
مې ایډیټ او ډیزاین کړی ضرور به نیمګړتیاوي لري حکه
موبایل کې ایډیټ ډیره حوصله غواړي. د هر ډول اشتباه له

مخکې بښنه غواړم 🙏

که کوم پیشنهاد یا انتقاد لرئ په دغه شماره پیغام پریردئ:

0776593562

ستاسو د دعاوو محتاج اجمل هېوادم

پای

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English